

Evropska socijalna povelja

Povelja, protokoli, prečišćeni tekst Povelje

Savet Evrope

Sadržaj:*Strana*

Uvod	5
Evropska socijalna povelja	11
Dodatak Socijalnoj povelji	29
Prvi protokol - Dodatni protokol uz Evropsku socijalnu povelju.....	33
Dodatak Protokolu	41
Drugi protokol - Protokol kojim se menja Evropska socijalna povelja.....	43
Treći protokol - Dodatni protokol uz Evropsku povelju kojim se predviđa sistem kolektivnih žalbi	49
Izmenjena Evropska socijalna povelja	57
Dodatak uz izmenjenu Socijalnu povelju	81

Uvod

Kao komplementaran instrument Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima koja štiti građanska i politička prava, Evropska socijalna povelja, evropski ugovor potpisan u Torinu 1961. godine, unapređuje zaštitu osnovnih socijalnih i ekonomskih prava građana država potpisnica. Trenutno je na snazi u dvadeset evropskih država: Austrija, Belgija, Kipar, Danska, Finska, Nemačka, Grčka, Mađarska, Island, Irska, Luksemburg, Norveška, Holandija, Malta, Poljska, Portugal, Slovačka, Španija, Turska i Velika Britanija. Sledeće države su potpisale, ali još nisu ratifikovale Povelju: Hrvatska, Češka Republika, Letonija, Linhenštajn, Švajcarska, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija i Ukrajina.

Evropska socijalna povelja je dopunjena, novi tekst objedinjuje u jedan instrument prava koja su zajemčena Poveljom iz 1961. godine i Dodatnim protokolom iz 1988. godine zajedno sa amandmanima na ova prava i novim pravima. Izmenjena Povelja ima isti mehanizam nadzora kao i Povelja (vidi dole).

Otvorena za potpis 3. maja 1996. godine, izmenjena Povelja je stupila na snagu 1. jula 1999. godine. Švedska je bila prva država koja ju je ratifikovala, a posle nje su to učinile Francuska, Rumunija, Slovenija i odnedavno Italija. Sledeće države su potpisnice ovog instrumenta - Albanija, Austrija, Belgija, Bugarska, Kipar, Danska, Estonija, Finska, Grčka, Island, Irska, Litvanija, Luksemburg, Moldavija, Portugal, Ukrajina i Velika Britanija.

Prava koja su zajemčena Poveljom i izmenjenom Poveljom:

Povelja i njen Dodatni protokol od 1988. godine jemče nekoliko prava koja bi se mogla podeliti u dve kategorije:

Uslovi zapošljavanja:

- načelo nediskriminacije prilikom zapošljavanja, zabrana prinudnog rada,
- sindikalna prava, pravo na kolektivno pregovaranje,
- pravo na zadovoljavajuće uslove rada i na poštenu nadoknadu, uključujući pravo žena i muškaraca na jednaku zaradu za rad jednakog kvaliteta, uključivanje hendikepiranih osoba u svet rada i pravo na profesionalnu obuku i obrazovanje,
- zabrana zapošljavanja dece mlađe od petnaest godina i zaštita dece uzrasta od petnaest do osamnaest godina,
- zaštita materinstva,
- jednak tretman radnika migranata.

Društvena kohezija:

- pravo na zaštitu zdravlja, pravo na socijalnu sigurnost, pravo na socijalnu i medicinsku pomoć i pravo na doprinose iz službi socijalne pomoći,
- pravo dece i adolescenata na zaštitu od fizičkih i moralnih opasnosti,
- pravo porodice i njenih pojedinačnih članova na pravnu, ekonomsku i društvenu zaštitu,
- pravo radnika migranata i njihovih porodica na zaštitu i pomoć,
- pravo starijih osoba na zaštitu.

Članovi od 1 do 19 *izmenjene Evropske socijalne povelje* ponavljaju tekst odgovarajućih članova Povelje od 1961. godine, uz određene promene.

Članovi od 20 do 23 odgovaraju odredbama od 1 do 4 Dodatnog protokola iz 1988. godine.

Članovi od 24 do 31 predstavljaju nove odredbe koje garantuju sledeća prava:

- pravo na zaštitu u slučaju prestanka zapošljenja,
- pravo radnika na zaštitu njihovih potraživanja u slučaju nesolventnosti njihovih poslodavaca,
- pravo na dostojanstvo na poslu,
- pravo radnika koji imaju odgovornosti prema članovima porodice na jednake uslove i jednak tretman,
- pravo radničkih predstavnika na zaštitu u svemu što preduzimaju i na olakšice koje im sleduju,
- pravo na informisanje i konsultacije u slučaju postupka kolektivnog otpuštanja, pravo na zaštitu od siromaštva i isključivanja iz društva,
- pravo na stan.

Ovim novim odredbama mora se dodati član E (deo V) koji je posvećen nediskriminaciji. Ovaj član se zasniva na članu 14. Evropske konvencije o ljudskim pravima koji sadrži mnogo detaljnije nabrojanje osnova od preambule Povelje.

Države ugovornice mogu selektivno prihvatiti ova prava, pod uslovom da prihvate makar minimalan potreban broj ovih prava.

Kada ratifikuju Povelju ili izmenjenu Povelju ili usvajaju zakone u oblastima koje pokrivaju ovi instrumenti, države ih često koriste, zajedno sa praksom nadležnih tela kao smernice, tako je Povelja dovela do poboljšanja u nacionalnom zakonodavstvu i praksi u mnogim oblastima, kao što su porodično pravo, zaštita mladih radnika, sindikalna prava i društvena zaštita.

Sistem nadzora nacionalnih izveštaja

Sistem nadzora nad sprovođenjem u život Povelje i izmenjene Povelje zasniva se na izveštajima koje podnose države članice o primeni Povelje. Ova međunarodna kontrolna procedura izmenjena je Protokolom usvojenim 1991. godine, koji se već delimično primenjuje od odluke Komiteta ministara od 11. decembra 1991. kojom se traži od nadzornih tela da se primenjuje pre stupanja na snagu, onoliko koliko dozvoljava tekst Povelje.

U kontrolnu proceduru uključena su sledeća tela:

- **Komitet nezavisnih eksperata**, koji čine devet stručnjaka imenovanih od strane Komiteta ministara i kome pomaže posmatrač iz Međunarodne organizacije rada, ispituje izveštaje koje podnose države ugovornice i daje pravnu ocenu o tome kako države ispunjavaju svoje obaveze;
- **Vladin komitet**, koji čine predstavnici strana ugovornica Povelje i kome pomažu posmatrači evropskih organizacija za rad i upravljanje. On priprema odluke Komiteta ministara i posebno odabira, na osnovu društvenih, ekonomskih i drugih političkih procena, situacije u kojima bi trebalo da uslede preporuke svakoj strani ugovornici.
- **Komitet ministara**, koji usvaja rezolucije o čitavom sistemu nadzora i, od 1993. godine, objavljuje preporuke onim državama koje ne sprovode u život zahteve Povelje.

Parlamentarna skupština je takođe povezana sa ovim mehanizmom. Upraksi, od 1992. godine, ona koristi zaključke Komiteta nezavisnih eksperata kao osnovu za organizovanje periodičnih rasprava o socijalnoj politici.

Postupak u slučaju kolektivnih žalbi

Dodatni protokol uz Evropsku socijalnu povelju koji predviđa sistem kolektivnih žalbi otvoren je za potpis 9. novembra 1995. godine. Stupio je na snagu 1. jula 1998. godine ratifikovale su ga Kipar, Finska, Francuska, Grčka, Italija, Norveška, Portugal, Slovenija i Švedska, a potpisale Austrija, Belgija i Danska.

Njegov cilj jeste da poboljša efikasnost nadzornog mehanizma Socijalne povelje na taj način što omogućava razmatranje kolektivnih tužbi povodom navodnih kršenja Povelje, pored postojećeg postupka ispitivanja vladinih izveštaja.

Kolektivne žalbe mogu podnositi:

- međunarodne organizacije poslodavaca i sindikata koje učestvuju u radu Vladinog komiteta u skladu sa članom 27, stav 2 Povelje,
- ostale međunarodne nevladine organizacije koje imaju savetodavni status u okviru Saveta Evrope i one se nalaze na posebnoj listi koju za ove potrebe priprema Vladin komitet;
- nacionalne organizacije poslodavaca i sindikata iz dotičnih strana ugovornica.

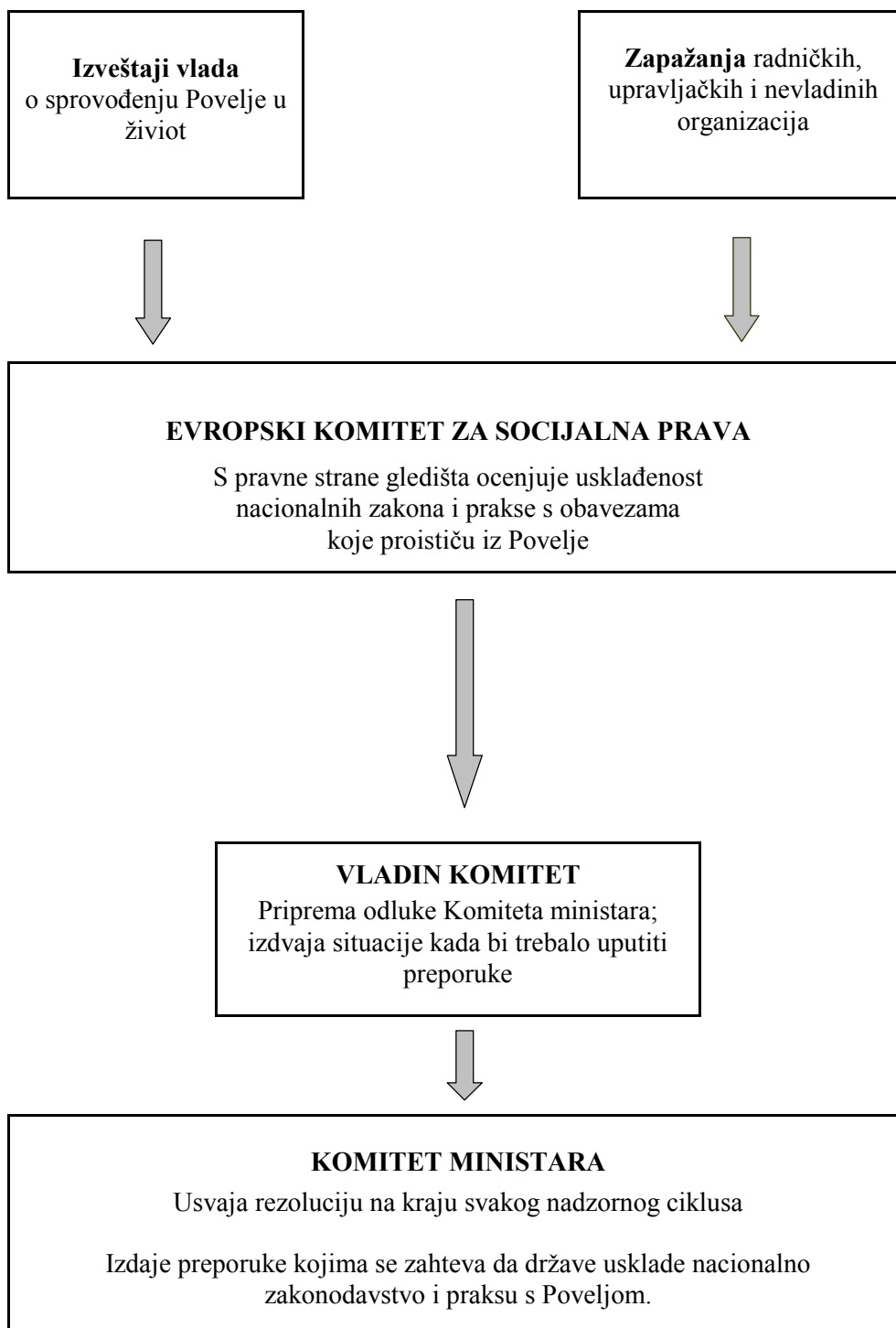
Pored toga, svaka država može, deklaracijom koju uputi Generalnom sekretaru, ovlastiti nacionalnu nevladinu organizaciju na to da podnosi tužbe. Do sada je Finska prihvatila ovu mogućnost.

Postupak teče na sledeći način:

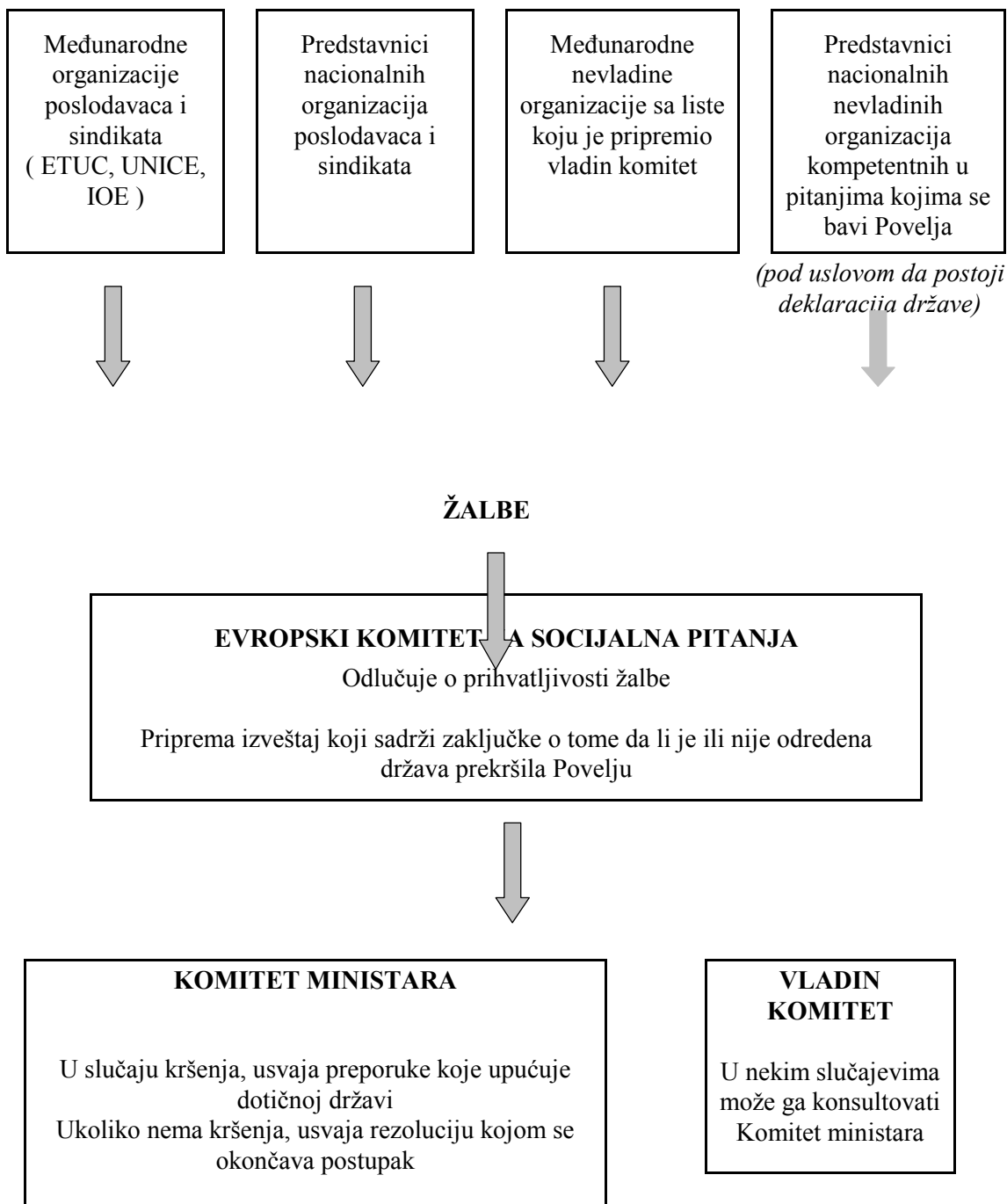
Kolektivne žalbe ispituje Komitet nezavisnih eksperata, koji najpre utvrđuje njihovu prihvatljivost u svetlu kriterijuma koji su nabrojani u Protokolu. U praksi, pošto prikupi informacije od strane podnosioca žalbe, Komitet od dotične države, od drugih strana ugovornica i od obe strane u sporu, priprema Komitetu ministara nacrt izveštaja koji sadrži i zaključke o tome da li strana ugovornica protiv koje je pokrenuta žalba obezbeđuje da se na zadovoljavajući način primenjuju odredbe Povelje koje su predmet žalbe.

Zadatak je Komiteta ministara da uputi preporuku dotičnoj strani ugovornici u slučaju da je Komitet nezavisnih eksperata pronašao da Povelja nije primenjena na zadovoljavajući način, ili da, ukoliko to nije slučaj, usvoji rezoluciju kojom se postupak okončava.

Evropska socijalna povelja Nadzorni mehanizam

EVROPSKA SOCIJALNA POVELJA Postupak podnošenja kolektivnih žalbi

Evropska socijalna povelja

Torino, 18. Otober 1961.

Uvod

Države potpisnice ovog dokumenta, kao članice Saveta Evrope,

Smatrajući da je cilj Saveta Evrope da postigne veće jedinstvo među svojim članicama radi očuvanja i ostvarivanja ideala i principa koji predstavljaju njihovo zajedničko nasleđe i radi olakšavanja njihovog ekonomskog i društvenog razvoja, naročito očuvanjem i daljim ostvarivanjem ljudskih prava i osnovnih sloboda;

Smatrajući da su se u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda potpisanoj u Rimu 4. novembra 1950, i u Protokolu uz tu Konvenciju koji je potpisan u Parizu 20. marta 1952, države članice Saveta Evrope složile da svom stanovništvu obezbede građanska i politička prava i slobode navedene u tim dokumentima;

Smatrajući da uživanje socijalnih prava treba da bude obezbeđeno bez diskriminacije po osnovu rase, boje kože, pola, vere, političkog mišljenja, nacionalne pripadnosti i socijalnog porekla;

Odlučne da zajedno ulože sav potreban napor u cilju poboljšanja životnog standarda i da unapređuju društveno blagostanje gradskog i seoskog stanovništva odgovarajućim institucijama i akcijama,

Složile su se o sledećem:

Deo I

Strane ugovornice prihvataju kao cilj svoje politike, kojem teže svim odgovarajućim sredstvima, kako nacionalnim, tako i međunarodnim, postizanje uslova u kojima sledeća prava i principi mogu da budu ostvareni na efikasan način:

- 1 Svako mora imati priliku da zaradi za život obavljanjem posla koji je slobodno izabrao.
- 2 Svi radnici imaju pravo na pravedne uslove rada.
- 3 Svi radnici imaju pravo na bezbedne i zdrave radne uslove.
- 4 Svi radnici imaju pravo na pravičnu naknadnu koja je dovoljna za pristojan životni standard za njih i njihove porodice.
- 5 Svi radnici i poslodavci imaju pravo na slobodu udruživanja u nacionalne ili međunarodne organizacije u cilju zaštite svojih ekonomskih i socijalnih interesa.
- 6 Svi radnici i poslodavci imaju pravo na kolektivno pregovaranje.
- 7 Deca i omladina imaju pravo na specijalnu zaštitu od fizičkih i moralnih rizika kojima su izloženi.

- 8 Zaposlene žene, u slučaju materinstva, i druge zaposlene žene kada god je to prikladno, imaju pravo na specijalnu zaštitu prilikom rada.
- 9 Svako ima pravo na odgovarajuću pomoć prilikom profesionalne orijentacije kako bi mu se pomoglo prilikom izbora zanimanja koje je u skladu sa njegovim ličnim sposobnostima i interesovanjima.
- 10 Svako ima pravo na odgovarajuće pogodnosti prilikom profesionalne obuke.
- 11 Svako ima pravo da koristi sve mere koje mu omogućuju da uživa najviši mogući dostupni standard zdravlja.
- 12 Svi radnici i oni koje oni izdržavaju imaju pravo na socijalno osiguranje.
- 13 Svako ko nema potrebna sredstva ima pravo na socijalnu i medicinsku pomoć.
- 14 Svako ima pravo da koristi usluge službi socijalnog staranja.
- 15 Hendikepirane osobe imaju pravo na profesionalnu obuku, rehabilitaciju i socijalnu adaptaciju, bez obzira na poreklo i prirodu njihove nesposobnosti.
- 16 Porodica kao osnovna jedinica društva ima pravo na odgovarajuću društvenu, pravnu i ekonomsku zaštitu radi obezbeđivanja svog punog razvoja.
- 17 Majke i deca, bez obzira na bračni status i porodične odnose, imaju pravo na odgovarajuću socijalnu i ekonomsku zaštitu.
- 18 Državljeni svake od strana ugovornica imaju pravo da se bave bilo kojim unosnim poslom na teritoriji bilo koje druge strane ugovornice na osnovi jednakosti sa njenim državljanima, uz ograničenja koja su zasnovana na ubedljivim ekonomskim ili društvenim razlozima.
- 19 Radnici migranti koji su državljani jedne od strana ugovornica i njihove porodice imaju pravo na zaštitu i pomoć na teritoriji bilo koje druge strane ugovornice.

Deo II

Strane ugovornice prihvataju da, u skladu sa Delom III preuzmu obaveze koje su navedene u sledećim članovima i stavovima.

Član 1 — Pravo na rad

U nameri da obezbede efikasno osvarivanje prava na rad, strane ugovornice obavezuju se:

- 1 da prihvate kao jedan od svojih primarnih zadataka i dužnosti da obezbede i očuvaju što je moguće viši i stabilniji nivo zapošljavanja u cilju postizanja pune zaposlenosti;

- 2 da efikasno štite pravo radnika da zaradjuje za život na poslu koji je slobodno odabrao;
- 3 da uspostave ili očuvaju besplatne usluge zapošljavanja za sve radnike;
- 4 da obezbede ili unapredjuju odgovarajuću profesionalnu orijentaciju, obuku i rehabilitaciju.

Član 2 — Pravo na pravične uslove rada

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava na pravične uslove rada, strane ugovornice se obavezuju:

- 1 da predvide razuman broj dnevnih i nedeljnih radnih sati, da se radna nedelja postepeno smanjuje do nivoa koji dozvoljavaju porast produktivnosti i drugi relevantni faktori;
- 2 da obezbede plaćene praznične dane;
- 3 da obezbede najmanje dve nedelje plaćenog godišnjeg odmora;
- 4 da obezbede dodatne plaćene praznike ili skraćene radne časove za radnike koji su angažovani na opasnim ili nezdravim poslovima u skladu sa propisima;
- 5 da obezbede period nedeljnog odmora koji će, u meri u kojoj je to moguće, da se poklopi sa danom koji je tradicionalno ili po običaju dan odmora u toj zemlji ili tom regionu.

Član 3 — Pravo na bezbedne i zdrave radne uslove

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava na bezbedne i zdrave radne uslove, države-ugovornice obavezuju se:

- 1 da donesu propise u vezi s bezbednošću i zdravstvenim propisima;
- 2 da obezbede primenu tih propisa odgovarajućim merama kontrole;
- 3 da konsultuju, na prikladan način, organizacije poslodavaca i radnika u vezi sa merama koje su predviđene radi poboljšanja industrijske bezbednost i zdravlja.

Član 4 — Pravo na pravednu naknadu

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava na pravednu naknadu, strane ugovornice obavezuju se:

- 1 da priznaju pravo radnika na naknadu koja će njima i njihovim porodicama obezbediti pristojan životni standard;
- 2 da priznaju pravo radnika na povećanu stopu naknade za prekovremeni rad, uz mogućnost izuzetka u konkretnim slučajevima;

- 3 da priznaju pravo muškarcima i ženama na jednaku platu za rad jednake vrednosti;
- 4 da priznaju pravo svih radnika na razuman period otkaznog roka u slučaju prestanka zaposlenja;
- 5 da dozvole smanjenje plate samo pod uslovima i do iznosa propisanog nacionalnim zakonodavstvom ili propisima ili fiksiranog kolektivnim ugovorima ili arbitražnim odlukama.

Ostvarivanje ovih prava biće omogućeno slobodno dogovorenim kolektivnim ugovorima, statutarnim mehanizmima utvrđivanja nadnica, ili drugim sredstvima u skladu sa nacionalnim uslovima.

Član 5 — Pravo na organizovanje

U nameri da obezbede unapredjivanje slobode radnika i poslodavaca da stvaraju lokalne, nacionalne ili medjunarodne organizacije za zaštitu svojih ekonomskih i socijalnih interesa i da se pridruže tim organizacijama, strane ugovornice obavezuju se da unutrašnje pravo neće ugroziti, niti će biti primenjivano tako da ugrozi ovu slobodu. Domet do koga će ove garantije, koje su predviđene u ovom članu biti primenjivane na policiju biće određeni unutrašnjim zakonima ili propisima. Princip koji reguliše primenu ovih garantija na pripadnike vojnih snaga i domet do koga će biti primenjivane na lica u ovoj kategoriji biće isto tako određeni nacionalnim zakonima ili propisima.

Član 6 — Pravo na kolektivno pregovaranje

U nameri da obezbedi ostvarivanje prava na kolektivno pregovaranje, strane ugovornice obavezuju se:

- 1 da promovišu zajedničke konsultacije izmedju radnika i zaposlenih;
- 2 da promovišu, kada je neophodno i adekvatno, mehanizam za dobrovoljne pregovore izmedju poslodavaca ili organizacija poslodavaca i organizacija radnika, sa ciljem da se regulišu uslovi i pogodnosti zapošljavanja putem kolektivnih ugovora;
- 3 da promovišu uspostavljanje i upotrebu odgovarajućih mehanizama za mirenje i dobrovoljnu arbitražu za rešavanje radnih sporova;

i priznaju:

- 4 pravo radnika i poslodavaca na kolektivnu akciju u slučaju sukoba interesa, uključujući pravo na štrajk, u skladu sa obavezama koje mogu da proisteknu iz kolektivnih ugovora kojima su prethodno pristupili.

Član 7 — Pravo dece i omladine na zaštitu

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava dece i omladine na zaštitu, strane ugovornice se obavezuju:

- 1 da obezbede da minimalni uzrast za prijem na posao bude 15 godina, uz izuzetak za decu koja su zaposlena na propisanim lakim poslovima bez štete po njihovo zdravlje, moral ili obrazovanje;
- 2 da obezbede da viši minimum uzrasta za prijem na posao bude utvrđen u odnosu na propisane poslove koji se smatraju opasnim i nezdravim;
- 3 da obezbede da lica koja još uvek podležu obaveznom obrazovanju ne budu zapošljavana na takvim poslovima koji bi ih lišili punog ostvarivanja njihovog obrazovanja;
- 4 da obezbede da radni sati za lica ispod 16 godina budu ograničeni u skladu sa potrebama njihovog razvoja, a naročito sa njihovom potrebom za profesionalnom obukom;
- 5 da priznaju pravo mladih radnika i šegrta na poštenu platu ili druge odgovarajuće prihode;
- 6 da obezbede da vreme koje mlade osobe provedu na profesionalnom obrazovanju za vreme uobičajenog radnog vremena uz sagalsnost poslodavca bude tretirano kao deo radnog dana;
- 7 da obezbede da zaposlene osobe mlađe od 18 godina imaju pravo na ne manje od tri nedelje plaćenog godišnjeg odmora;
- 8 da obezbede da lica ispod 18 godina ne budu angažovana na noćnim poslovima sa izuzetkom pojedinih poslova koji su određeni nacionalnim zakonima i propisima;
- 9 da obezbede da lica ispod 18 godina koja su angažovana na poslovima koji su navedeni u nacionalnim zakonima ili propisima budu podvrgnuta redovnoj medicinskoj kontroli;
- 10 da obezbede specijalnu zaštitu od fizičkih i moralnih opasnosti kojima su izložena deca i mladi ljudi, naročito od onih koji proističu neposredno ili posredno iz njihovog posla.

Član 8 — Pravo zaposlenih žena na zaštitu

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava zaposlenih žena na zaštitu, strane ugovornice obavezuju se:

- 1 da obezbede ženama, bilo putem plaćenog odsustva, bilo putem adekvatnih davanja iz socijalnog osiguranja ili putem davanja iz javnih fondova, da uzmu odsustvo pre i posle rođenja deteta u ukupnom trajanju od najmanje 12 nedelja;
- 2 da smatraju nezakonitim ako poslodavac ženi da otkaz za vreme njenog materinskog odustva ili joj da otkaz u trenutku da joj otkazni rok istekne u vreme takvog odsustva;
- 3 da obezbede da majke koje neguju svoju decu imaju pravo na dovoljno slobodnog vremena za te svrhe;

- 4 a da regulišu zapošljavanje žena na noćnim poslovima u industriji;
- b da zabrane zapošljavanje žena na podzemnim miniranjima i, prema prilici, na svim drugim poslovima koji za njih nije pogodan zato što je opasan, nezdrav, ili što je naporan;

Član 9 — Pravo na profesionalnu orijentaciju

U nameri da osiguraju efikasno ostvarivanje prava na profesionalnu orijentaciju, strane ugovornice obavezuju se da obezbede, ili promovišu, prema potrebi, službu koja će pomagati svim licima, uključujući i hendikepirane, da reše probleme koji se tiču profesionalnog izbora i napredovanja, sa dužnim poštovanjem prema osobinama pojedinaca i njihovom odnosu prema profesionalnim okolnostima: ova pomoć trebalo bi da bude dostupna besplatno, kako omladini, uključujući školsku decu, tako i odraslima.

Član 10 — Pravo na profesionalnu obuku

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava na profesionalnu obuku, strane ugovornice obavezuju se:

- 1 da obezbede ili promovišu, prema potrebi, tehničku i profesionalnu obuku svih lica, uključujući hendikepirana lica, u konsultaciji sa organizacijama poslodavaca i radnika, i da obezbede dostupnost višeg tehničkog i univerzitetskog obrazovanja, zasnovanog isključivo na individualnim sposobnostima;
- 2 da obezbede ili promovišu sistem šegrtovanja i drugih sistematskih aranžmana za obuku mladih u različitim zanimanjima;
- 3 da obezbede ili promovišu, prema potrebi;
 - a adekvatne i dostupne mogućnosti za obuku odraslih radnika;
 - b specijalne mogućnosti za prekvalifikaciju odraslih radnika koja je potrebna zbog tehnološkog razvoja ili novih trendova u zapošljavanju;
- 4 da podstiču puno ostvarivanje mogućnosti koje su obezbedjene odgovarajućim merama, kao što su:
 - a smanjenje ili ukidanje bilo kakvih taksi ili troškova;
 - b pružanje finansijske pomoći u odgovarajućim slučajevima;
 - c računanje vremena provedenog na dodatnoj obuci koju pohađa radnik, na zahtev njegovog poslodavca, u normalne radne sate, za vreme zaposlenja;
 - d obezbedjivanje, putem adekvatne kontrole, u konsultaciji sa organizacijama poslodavaca i radnika, efikasnosti šegrtovanja i drugih aranžmana za obuku mladih radnika, i adekvatne zaštite mladih radnika uopšte.

Član 11 — Pravo na zdravstvenu zaštitu

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava na zaštitu zdravlja, strane ugovornice obavezuju se da, bilo same bilo u saradnji sa javnim ili privatnim organizacijama, preduzmu odgovarajuće mere koje bi trebalo, između ostalog:

- 1 da uklone u najvećoj mogućoj meri uzroke bolesti;
- 2 da obezbede savetodavne i obrazovne pogodnosti za unapređivanje zdravlja i podsticanje individualne odgovornosti po pitanjima zdravlja;
- 3 da spreče u najvećoj mogućoj meri epidemiološka, endemska i druga oboljenja.

Član 12 — Pravo na socijalno osiguranje

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava na socijalno osiguranje strane ugovornice se obavezuju:

- 1 da uspostave ili održe sistem socijalnog osiguranja,
- 2 da održe sistem socijalnog osiguranja na zadovoljavajućem nivou, makar onom koji je potreban za ratifikaciju Međunarodne konvencije o radu (br. 102) koja se tiče Minimalnih standarda socijalnog osiguranja;
- 3 da nastoje da postupno podignu sistem socijalnog osiguranja na viši nivo;
- 4 da preduzmu korake, zaključivanjem odgovarajućih bilateralnih i multilateralnih sporazuma, ili drugim putem, i zavisno od uslova postavljenih u takvim sporazumima, kako bi obezbedili:
 - a jednak tretman državljana drugih država ugovornica sa tretmanom sopstvenih državljana u pogledu prava na socijalno osiguranje, uključujući zadržavanje pogodnosti koje proističu iz zakonodavstva o socijalnom osiguranju, bez obzira na kretanja zaštićenih lica na teritoriji strana ugovornica;
 - b dodeljivanje, održavanje i nastavak prava iz socijalnog osiguranja takvim sredstvima kao što je akumulacija osiguranja ili perioda zaposlenosti koji su ostvareni prema zakonodavstvu svake od strana ugovornica.

Član 13 — Pravo na socijalnu i medicinsku pomoć

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava na socijalnu i medicinsku pomoć, strane ugovornice obavezuju se:

- 1 da obezbede da svaka osoba koja nema adekvatna sredstva i koja je nesposobna da obezbedi takva sredstva bilo sopstvenim naporima ili iz drugih izvora, naročito povlastice iz šeme socijalnog osiguranja, dobije adekvatnu pomoć i, u slučaju bolesti, pomoć koja joj je neophodna;

- 2 politička prava osoba koje primaju takvu pomoć neće zbog toga biti dovedena u pitanje;
- 3 da obezbede da svako može preko odgovarajuće javne ili privatne službe da dobije takve savete i ličnu pomoć koji su mu potrebni kako bi sprečio, ili otklonio, ili ublažio ličnu ili porodičnu oskudicu;
- 4 da primene odredbe navedene u stavovima 1, 2 i 3 ovog člana na ravnopravnoj osnovi prema svojim državljanima i državljanima drugih strana ugovornica u skladu sa zakonom na svojoj teritoriji, u skladu sa svojim obavezama prema Evropskoj konvenciji o socijalnoj i medicinskoj pomoći, potpisanoj u Parizu 11. decembra 1953.

Član 14 — Pravo na beneficije iz službe socijalnog staranja

U nameri da obezbedi efikasno ostvarivanje prava na beneficije iz socijalnog staranja, strane ugovornice obavezuju se:

- 1 da promovišu ili obezbede službe koje, ostvarivanjem metoda socijalnog rada, mogu da doprinesu socijalnom staranju i razvoju kako pojedinaca tako i grupa u zajednici, i njihovom prilagodjavanju socijalnoj sredini;
- 2 da podstiču učešće pojedinaca i dobrovoljnih ili drugih organizacija u uspostavljanje i održavanju takve službe.

Član 15 — Pravo fizički ili mentalno ometenih osoba na profesionalnu obuku, rehabilitaciju i socijalnu adaptaciju

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava fizički ili mentalno ometenih osoba na profesionalnu obuku, rehabilitaciju i socijalnu adaptaciju, strane ugovornice obavezuju se:

- 1 da preduzmu adekvatne mere za obezbedjenje centara za obuku, uključujući, gde je potrebno, specijalizovane ustanove, javne ili privatne;
- 2 da preduzmu adekvatne mere za zapošljavanje hendikepiranih osoba, kao što su specijalizovane usluge, mogućnosti zaštićenog zaposlenja i mere za podsticanje poslodavaca da prime hendikepiranu osobu na posao.

Član 16 — Pravo porodice na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu

U nameri da obezbede neophodne uslove za pun razvoj porodice, koja je osnovna jedinica društva, strane ugovornice obavezuju se da unapredjuju ekonomsku, pravnu i socijalnu zaštitu porodičnog života takvim sredstvima kao što su socijalne i porodične povlastice, poreske obaveze, obezbeđivanje porodičnih stanova, povlastice za novosklopljene brakove, i druge odgovarajuće mere.

Član 17 — Pravo majki i dece na socijalnu i ekonomsku zaštitu

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava majki i dece na socijalnu i ekonomsku zaštitu, strane ugovornice preduzeće adekvatne i neophodne mere u tom cilju, uključujući uspostavljanje ili održavanje odgovarajućih institucija ili službi.

Član 18 — Pravo na unosan posao na teritoriji druge strane ugovornice

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava na obavljanje unosnog posla na teritoriji bilo koje druge strane ugovornice, strane ugovornice obavezuju se:

- 1 da primene postojeće propise u liberalnom duhu;
- 2 da pojednostave postojeće formalnosti i da smanje ili da ukinu sudske takse i druge troškove koje plaćaju strani radnici ili njihovi poslodavci;
- 3 da liberalizuju, individualno ili kolektivno, propise koji regulišu zapošljavanje stranih radnika;

i priznaju:

- 4 da daju pravo svojim državljanima da napuste zemlju i da se angažuju na unosnom poslu na teritorijama drugih strana ugovornica.

Član 19 — Pravo radnika migranata i njihovih porodica na zaštitu i pomoć

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava radnika migranata i njihovih porodica na zaštitu i pomoć na teritoriji bilo koje druge strane ugovornice, strane ugovornice obavezuju se:

- 1 da održe ili da se uvere u to da se održavaju adekvatne i besplatne službe za pomoć takvim radnicima, naročito u pogledu sticanja pravih informacija, i da preuzmu sve neophodne korake, u meri u kojoj to nacionalni zakoni i propisi dozvoljavju, protiv obmanjivačke propagande u vezi sa emigracijom i imigracijom;
- 2 da usvoje odgovarajuće mere u okviru svoje jurisdikcije kako bi olakšali odlazak, put i prijem takvih radnika i njihovih porodica, i da omoguće, u okviru svoje jurisdikcije, odgovarajuće službe zdravstvene i medicinske zaštite i dobre higijenske uslove za vreme puta;
- 3 da podstiču saradnju između socijalnih službi, javnih i privatnih, u zemljama emigracije i zemljama imigracije;
- 4 da obezbede za takve radnike, u skladu sa zakonom unutar svojih teritorija i u meri u kojoj su ta pitanja regulisana zakonom ili propisima ili su podložna kontroli organa upravne vlasti, tretman koji nije nepovoljniji od onog koji njihovi državljani uživaju u pogledu:
 - a naknade i drugih uslova zapošljavanja i rada;

- b članstva u sindikatima i uživanje povlastica kolektivnog pregovaranja;
 - c smeštaja;
- 5 da obezbede za takve radnike u skladu sa zakonom na svojoj teritoriji, tretman koji neće biti nepovoljniji od onoga koji uživaju njihovi državljani u pogledu taksu za zapošljavanje, iznosa ili doprinosa koji se plaćaju za zaposlena lica;
 - 6 da što više olakšaju spajanje porodice stranog radnika kome je dozvoljeno da se nastani na toj teritoriji;
 - 7 da obezbede za takve radnike u skladu sa zakonom na svojoj teritoriji tretman koji neće biti nepovoljniji od onoga koji uživaju njihovi državljani u pogledu pravnih postupaka koji se tiču pitanja navedenih u ovom članu;
 - 8 da obezbede da takvi radnici koji u skladu sa zakonom borave unutar njihovih teritorija, ne budu izbačeni sem ako ugrožavaju nacionalnu bezbednost ili se ogreše o javni interes ili moral;
 - 9 da dozvole, u okviru pravnih ograničenja, transfer delova zarada i ušteda takvih radnika prema njihovoj želji;
 - 10 da prošire zaštitu i pomoć predviđene ovim članom na migrante koji su sami zaposleni onoliko koliko su ove mere na njih primenjive.

Deo III

Član 20 — Obaveze

- 1 Svaka strana ugovornica obavezuje se:
 - a da smatra I deo ove Povelje kao izjavu o ciljevima koje će sprovesti svim odgovarajućim sredstvima onako kako je to rečeno u uvodnom stavu toga dela;
 - b na poštovanje bar pet od sledećih članova iz Dela II ove Povelje: članovi 1, 5, 6, 12, 13, 16 i 19;
 - c da će se, uz članove koje je odabrala u skladu sa prethodnim podstavovima, obavezati takvim brojem članova ili numerisanih stavova dela II ove Povelje koji bude odabrala, pod uslovom da ukupni broj članova ili numerisanih stavova koji je obavezuju nije manji od 10 članova ili 45 numerisanih stavova.
- 2 Članovi ili stavovi koji su odabrani u skladu sa podstavovima (b) i (c) stava 1 ovog člana biće notifikovani Generalnom sekretaru Saveta Evrope u vreme kada budu deponovani instrumenti ratifikacije ili prihvatanja strane ugovornice o kojoj je reč.

- 3 Svaka strana ugovornica može, kasnije, putem notifikacije Generalnom sekretaru da objavi da se obavezuju u odnosu na bilo koji član ili bilo koji numerisani stav Dela II ove Povelje koji još nije prihvatila pod uslovima stava 1 ovog člana. Takva obaveza data naknadno smatraće se integralnim delom ratifikacije ili prihvatanja, i imaće iste efekte od tridesetog dana nakon dana notifikacije.
- 4 Generalni sekretar uputiće svim vladama država potpisnica i Generalnom direktoru Medjunarodne organizacije rada svaku notifikaciju koju bude primio u skladu sa ovim delom Povelje.
- 5 Svaka strana ugovornica zadržaće sistem inspekcije rada u skladu sa nacionalnim uslovima.

Deo IV¹

Član 21 — Izveštaji o prihvaćenim odredbama

Strane ugovornice slaće Generalnom sekretaru Saveta Evrope izveštaj u dvogodišnjim intervalima u obliku koji odredi Komitet ministara, koji će se odnositi na primenu onih odredaba Dela II ove Povelje koje su prihvatili.

Član 22 — Izveštaji koji se tiču odredaba koje nisu prihvaćene

Strane ugovornice slaće Generalnom sekretaru, u odgovarajućim intervalima prema zahtevu Komiteta ministara, izveštaje koji se odnose na odredbe dela II ove Povelje koje nisu prihvatili u vreme ratifikacije ili prihvatanja ili u notifikacijama koje su im sledile. Komitet ministara će s vremena na vreme odrediti u pogledu kojih odredaba će se tražiti takvi izveštaji, kao i formu u kojoj bi ti izveštaji trebalo da budu podneti.

Član 23 — Upućivanje primeraka

- 1 Svaka strana ugovornica uputiće primerke svojih izveštaja naznačenih u članovima 21 i 22 onim svojim nacionalnim organizacijama koje su članovi medjunarodnih organizacija poslodavaca i sindikatima, koji će biti pozvani u skladu sa članom 27, stav 2, da budu predstavljani na sastancima Potkomiteta vladinog socijalnog komiteta.
- 2 Strane ugovornice će uputiti Generalnom sekretaru komentare na pomenute izveštaje dobijene od nacionalnih organizacija, ako one to zatraže.

¹ Vidi izmenjeni Protokol, strane 57-62

Član 24 — Razmatranje izveštaja

Izveštaje koji se šalju Generalnom sekretaru u skladu sa članovima 21 i 22 razmatraće Komitet eksperata, koji će pred sobom imati sve komentare koji su upućeni Generalnom sekretaru u skladu sa stavom 2 člana 23.

Član 25 — Komitet eksperata²

- 1 Komitet eksperata sastojće se od najviše sedam članova koje imenuje Komitet ministara sa liste nezavisnih eksperata najvišeg integriteta i priznate stručnosti u oblasti međunarodnih socijalnih pitanja, koju su sačinile strane ugovornice.
- 2 Članovi Komiteta biće imenovani za period od šest godina. Oni mogu biti ponovo imenovani. Medjutim, medju članovima koji su prvi naimenovani, služba prestaje dvojici od njih na kraju četvrte godine.
- 3 Članove čija služba treba da istekne na kraju početnog perioda od četiri godine odrediće žrebom Komitet ministara odmah nakon prvog imenovanja.
- 4 Član Komiteta eksperata koji je imenovan da zameni člana čija služba nije istekla zadržće svoj položaj do kraja mandata svoga prethodnika.

Član 26 — Učešće u Međunarodnoj organizaciji rada

Međunarodna organizacija rada biće pozvana da imenuje predstavnika koji će prisustvovati u svojstvu konsultanta prilikom odlučivanja u Komiteta eksperata.

Član 27 — Potkomitet Vladinog socijalnog komiteta³

- 1 Izveštaji strana ugovornica i zaključci Komiteta eksperata biće podneti na razmatranje Potkomitetu Vladinog socijalnog komiteta Saveta Evrope.
- 2 Potkomitet će biti sastavljen od jednog predstavnika svake strane ugovornice. On će pozvati ne više od dve međunarodne organizacije poslodavaca i ne više od dve međunarodne sindikalne organizacije koje može odrediti da budu predstavljeni kao posmatrači u svojstvu konsultanta na ovim sastancima. Šta više, on može da konsultuje ne više od dva predstavnika međunarodnih nevladinih organizacija koje imaju savetodavni status pri Savetu Evrope u pogledu pitanja za koja su te organizacije posebno kvalifikovane, kao što je socijalno osiguranje ili ekonomska i socijalna zaštita porodice.
3. Potkomitet će Komitetu ministara podnositi izveštaje sa zaključcima i dopuniće izveštaje Komiteta eksperata..

² Na 509-om sastanku zamenika održanom marta 1994. godine Komitet je jednoglasno odlučio da poveća broj članova sa sedam na devet.

³ Ovaj komitet danas se zove Vladin komitet.

Član 28 — Konsultativna skupština⁴

Generalni sekretar Saveta Evrope proslediće Konsultativnoj skupštini zaključke Komiteta eksperata. Konsultativna skupština uputiće svoje stavove o ovim zaključcima Komitetu ministara.

Član 29 — Komitet ministara⁵

Dvotrećinskom većinom članova koji imaju pravo da prisustvuju sastancima Komiteta, Komitet ministara može, na osnovu izveštaja Potkomiteta, i posle konsultacija sa Konsultativnom skupštinom, usvojiti neophodne preporuke u odnosu na svaku državu članicu Povelje.

Deo V**Član 30 — Derogiranje u vreme rata ili javne opasnosti**

- 1 U vreme rata ili druge javne opasnosti koja ugrožava život nacije bilo koja strana ugovornica može da preduzme mere koje derogiraju njene obaveze prema ovoj Povelji do takvog obima koji je striktno određen karakteristikom situacije, pod uslovom da takve mere nisu nesaglasne sa njenim drugim obavezama prema međunarodnom pravu.
- 2 Svaka strana ugovornica koja je koristila pravo derogacije će, u razumnom roku, redovno informisati Generalnog sekretara o merama koje je preduzela i o razlozima zašto ih je preduzela. Ona će isto tako obavestiti Generalnog sekretara kada takve mere prestanu da budu na snazi i kada odredbe Povelje koje je prihvatila ponovo počnu da se primenjuju.
- 3 Generalni sekretar će, sa svoje strane, informisati druge strane ugovornice i Generalnog direktora Međunarodne organizacije rada o svim dopisima koje je primio u skladu sa stavom 2 ovog člana.

⁴ Parlamentarna skupština je 1992. godine odlučila da se uzdrži od davanja mišljenja o zaključcima Komiteta nezavisnih eksperata i da iskoristi ove zaključke kao osnov za periodične rasprave o socijalnoj politici kojima ona rukovodi u skladu sa članom 6. izmenjenog protokola.

⁵ Komitet ministara je odlučio da samo predstavnici strana ugovornica Povelje mogu da glasaju u Komitetu ministara onda kada isti deluje kao "nadzorno telo" u primeni Povelje (April 1993, 492. sastanak zamenika). Ovome je u junu 1995 (541. sastanak zamenika) pridodata sledeća odluka: "Zamenici su precizirali da se posle njihove odluke, usvojene na 492. sastanku, prema kojoj "samo predstavnici onih država koje su ratifikovale Povelju glasaju u Komitetu ministara kada ovaj deluje kao kontrolni organu primeni Povelje", preporuke prema Evropskoj socijalnoj povelji usvajaju dvotrećinskom većinom zamenika koji glasaju i većinom država ugovornica Povelje" (član 9, stav 4 zajedno sa članom 10 paragraf 3 Pravila procedure za sastanke zamenika).

Član 31 — Ograničenja

- 1 Kada se prava i principi navedeni u delu I efikasno ostvaruju, a njihovo efikasno ostvarivanje je predviđeno u delu II, oni neće biti podložni nikakvim ograničenjima ili ograničenjima koji nisu predviđena u tim delovima, osim onih koja su predviđena zakonom i neophodna u demokratskom društvu radi zaštite prava i sloboda drugih ili radi zaštite javnog interesa, nacionalne bezbednosti, javnog zdravlja, ili morala.
- 2 Ograničenja koja su dozvoljena prema ovoj Povelji u odnosu na prava i obaveze sadržane u njoj neće se primenjivati ni u jednu drugu svrhu, osim radi koje su predviđena.

Član 32 — Odnosi između Povelje i unutrašnjeg prava ili međunarodnih sporazuma

Odredbe ove Povelje neće dovesti u pitanje unutrašnje pravo ili bilo koji bilateralni ili multilateralni ugovor, konvenciju ili sporazum koji su već na snazi, ili mogu stupiti na snagu, a pružaju povoljniji tretman zaštićenim osobama.

Član 33 — Primena kolektivnim ugovorima

- 1 U državama članicama u kojima su odredbe stavova 1, 2, 3, 4. i 5. člana 2, stavovi 4, 6. i 7. člana 7. i stavovi 1, 2, 3. i 4. člana 10. iz Dela II ove Povelje po pravilu prepuštene sporazumu između poslodavaca ili organizacija poslodavaca i organizacija radnika, ili se normalno sprovode na drugi način a ne zakonskim propisom, njihovo poštovanje biće tretirano kao podjednako delotvorno ako se njihove odredbe putem takvih sporazuma ili preko drugih sredstava primenjuju u odnosu na veliku većinu radnika.
- 2 U državama članicama gde su ove odredbe normalno predmet zakonodavstva, poštovanje obaveza o kojima je reč smatraće se delotvornim ukoliko se odredbe putem zakona primenjuju na veliku većinu radnika u pitanju.

Član 34 — Teritorijalna primena

- 1 Ova Povelja primenjivaće se na matičnu teritoriju svake strane ugovornice. Svaka vlada države potpisnice može, u vreme potpisivanja ili deponovanja instrumenata ratifikacije ili prihvatanja, da odredi deklaracijom upućenom Generalnom sekretaru Saveta Evrope teritoriju koju će smatrati svojom matičnom teritorijom za ove svrhe.
- 2 Svaka strana ugovornica može, u vreme ratifikacije ili prihvatanja ove Povelje, ili u bilo kom kasnijem trenutku, da putem notifikacije upućene Generalnom sekretaru Saveta Evrope izjavi da će se Povelja proširiti u celini ili delimično na teritoriju koja nije matična ili na teritorije koje su određene navedenom deklaracijom za čije je međunarodne odnose ona odgovorna ili za koje preuzima međunarodnu

odgovornost. Ona će u deklaraciji odrediti članove ili stavove dela II Povelje koje prihvata kao obavezujuće u pogledu teritorija navedenih u deklaraciji.

- 3 Povelja će se proširiti na teritoriju ili teritorije navedene u gorepomenutoj deklaraciji počev od tridesetog dana nakon datuma kada je Generalni sekretar primio notifikaciju takve deklaracije.
- 4 Svaka strana ugovornica može kasnije izjaviti notifikacijom upućenom Generalnom sekretaru Saveta Evrope da u pogledu jedne ili više teritorija na koje je Povelja proširena u skladu sa stavom 2 ovog člana, ona prihvata kao obavezujuće sve članove ili numerisane stavove koje još nije prihvatila u pogledu te teritorije ili tih teritorija. Takve obaveze date naknadno smatraće se integralnim delom originalne deklaracije u pogledu teritorije o kojoj je reč, i imaće isti efekat od tridesetog dana posle datuma notifikacije.
- 5 Generalni sekretar će vladama ostalih država potpisnica i Generalnom direktoru Međunarodne organizacije rada uputiti svaku notifikaciju koja mu bude prosledjena u skladu sa ovim članom.

Član 35 — Potpis, ratifikacija i stupanje na snagu

- 1 Ova Povelja biće otvorena za potpis državama članicama Saveta Evrope. Može biti ratifikovana ili usvojena. Instrumenti ratifikacije ili usvajanja biće deponovani kod Generalnog sekretara Saveta Evrope.
- 2 Ova Povelja će stupiti na snagu tridesetog dana od datuma deponovanja petog instrumenta ratifikacije ili usvajanja.
- 3 U pogledu svake vlade države potpisnice koja će je kasnije ratifikovati, Povelja stupa na snagu tridesetog dana posle datuma deponovanja njenih instrumenata ratifikacije ili prihvatanja.
- 4 Generalni sekretar obavestiće sve države članice Saveta Evrope i Generalnog direktora Međunarodne organizacije rada o stupanju na snagu ove Povelje, o imenima strana ugovornica koje su je ratifikovale ili je usvojile i o kasnijim deponovanjima instrumenata ratifikacije ili prihvatanja.

Član 36 — Amandmani

Svaka država članica Saveta Evrope može da predloži amandmane na ovu Povelju dopisom upućenom Generalnom sekretaru Saveta Evrope. Generalni sekretar će proslediti ostalim državama članicama Saveta Evrope sve tako predložene amandmane, a potom će ih razmatrati Komitet ministara i biće podneti Konsultativnoj skupštini na mišljenje. Svaki amandman koji dobije saglasnost Komiteta ministara stupiće na snagu tridesetog dana nakon što su sve strane ugovornice obavestile Generalnog sekretara o svojoj saglasnosti. Generalni sekretar obavestiće sve države članice Saveta Evrope i Generalnog direktora Međunarodne organizacije rada o stupanju na snagu tih amandmana.

Član 37 — Otkazivanje

- 1 Svaka strana ugovornica može otkazati Povelju tek na kraju petogodišnjeg perioda od datuma kada je Povelja za nju stupila na snagu, ili na kraju svakog narednog perioda od dve godine i, u svakom slučaju, šest meseci posle obaveštenja Generalnog sekretar Saveta Evrope, a on će o tome obavestiti druge strane ugovornice i Generalnog direktora Medjunarodne organizacije rada. Takvo otkazivanje neće uticati na valjanost Povelje u odnosu na druge strane ugovornice pod uslovom da u svako doba nema manje od pet takvih strana ugovornica.
- 2 Svaka strana ugovornica može u skladu sa odredbama navedenim u prethodnim stavovima da otkáže svaki član ili stav dela II ove Povelje koji je usvojila, pod uslovom da broj članova ili stavova koji obavezuju ugovornicu nikada nije manji od 10 u prethodnom a 45 u potonjem slučaju, kao i da će ovaj broj članova ili stavova i dalje podrazumevati članove koje je strana ugovornica odabrala medju onima koji su posebno pomenuti u članu 20, stav 1, podstav (b).
- 3 Svaka strana ugovornica može da otkáže postojeću Povelju ili bilo koji od njenih članova ili stavova iz Dela II Povelje, pod uslovima navedenim u stavu 1 ovog člana u pogledu bilo koje teritorije na koju je pomenuta Povelja primenjiva deklaracijom koja je data u skladu sa stavom 2 člana 34.

Član 38 — Dodatak

Dodatak ovoj Povelji predstavljaće njen integralni deo.

Potvrđujući prethodni tekst, dolepotpisani i valjano za to opunomoćeni predstavnici, potpisali su ovu Povelju.

Sačinjeno u Torinu 18. oktobra 1961. godine na engleskom i francuskom jeziku, s tim što su oba teksta autentična u jednom primerku koji će biti deponovan u arhivu Saveta Evrope. Generalni sekretar će dostaviti kopiju svakoj državi potpisnici.

Dodatak Socijalnoj povelji

Obim Socijalne povelje u smislu zaštićenih lica

- 1 Ne dovodeći u pitanje član 12, stav 4 i član 13, stav 4, pod osobama koje štite članovi od 1 do 17 obuhvaćeni su stranci samo ako su oni državljani drugih strana ugovornica koji zakonito borave ili regularno rade na teritoriji dotične države potpisnice, podrazumevajući da se ovi članovi moraju tumačiti u svetlu odredaba članova 18. i 19.

Ovakvo tumačenje neće dovesti u pitanje proširenje obima sličnih pogodnosti ostalim licima od strane bilo koje druge države ugovornice.

- 2 Svaka strana ugovornica dodeliće onim izbeglicama koje imaju takav status prema Konvenciji o statusu izbeglica potpisanoj u Ženevi 28. jula 1951. godine i koji zakonito borave na njenoj teritoriji, što je moguće povoljniji tretman, a u svakom slučaju ne manje povoljan od onog tretmana predviđenog prema obavezama koje je strana ugovornica preduzela na osnovu pomenute Konvencije i prema bilo kom drugom postojećem međunarodnom instrumentu koji se primenjuje na ove izbeglice.

Deo I, stav 18, i Deo II, član 18, stav 1

Smatra se da se ove odredbe ne odnose na pitanje ulaska na teritorije strana ugovornica i da ne dovode u pitanje odredbe Evropske konvencije o nastanjivanju potpisane u Parizu 13. decembra 1955. godine.

Deo II

Član 1, stav 2

Ova odredba neće se tumačiti kao zabrana ili kao ovlašćenje bilo kakve klauzule ili prakse o sigurnosti sindikata.

Član 4, stav 4

Ova odredba biće tako protumačena da ne zabranjuje hitno otpuštanje u slučaju ozbiljnih prekršaja.

Član 4, stav 5

Smatra se da je strana ugovornica preduzela obaveze koje predviđa ovaj stav ako nije dopustila da velika većina radnika trpi umanjenje plata bilo po osnovu zakona, kolektivnog

sporazume ili samovoljne odluke, uz mogućnost izuzetka da neke osobe ne budu pokrivena ovom zaštitom.

Član 6, stav 4

Smatra se da svaka strana ugovornica može, što se nje tiče, regulisati uživanje prava na štrajk zakonom, pod uslovom da se bilo koje dalje ograničenje ovog prava može pravdati uslovima predviđenim članom 31.

Član 7, stav 8

Smtara se da je strana ugovornica preduzela obavezu koja je predviđena ovim stavom ako ispuni duh ove obaveze tako što će predvideti zakonom da velika većina osoba koje imaju manje od osamnaest godina starosti neće biti zaposlena na noćnom radu.

Član 12, stav 4

Reči “zavisno od uslova postavljenih u takvim sporazumima” u uvodu ovog stava upotrebljene su da impliciraju *inter alia* da u pogledu pogodnosti koje su na raspolaganju, nezavisno od bilo kakvog doprinosa na osnovu osiguranja, strana ugovornica može zatražiti okončanje predviđenog perioda boravka pre dodeljivanja takvih pogodnosti državljanima drugih strana ugovornica.

Član 13, stav 4

Vlade koje nisu članice Evropske konvencije o socijalnoj i medicinskoj pomoći mogu ratifikovati Socijalnu povelju u odnosu na ovaj stav pod uslovom da dodele državljanima ostalih država ugovornica tretman koji je u saglasnosti sa odredbama pomenute Konvencije.

Član 19, stav 6

Za ciljeve ove odredbe izraz “porodica stranog radnika” podrazumeva makar njegovu suprugu i decu koju on izdržava mlađu od dvadeset jedne godine.

Deo III

Smatra se da Povelja sadrži pravne obaveze međunarodnog karaktera, čija je primena pod isključivim nadzorom koji je predviđen u Delu IV.

Član 20, stav 1

Smatra se da izraz “numerisani stavovi” može da obuhvati članove koji se sastoje od samo jednog stava.

Deo V

Član 30

Izraz “u vreme rata ili neke druge javne opasnosti” razumeće se tako da obuhvati i pretnju miru.

Dodatni protokol uz Evropsku socijalnu povelju

Strazbur, 5. maj 1988

Preambula

Države članice Saveta Evrope potpisnice ovog dokumenta, odlučne da preduzmu nove mere i prošire zaštitu socijalnih i ekonomskih prava koje garantuje Evropska socijalna povelja otvorena za potpis u Torinu 18. oktobra 1961 (u daljem tekstu se pominje kao Povelja),

Usaglasile su se o sledećem:

Deo I

Strane prihvataju kao cilj svoje politike, kojem će težiti svim raspoloživim sredstvima, kako nacionalnog tako i međunarodnog karaktera, da dostignu uslove u kojima sledeća prava i načela mogu da budu delotvorno ostvarena:

- 1 Svi radnici imaju pravo na jednake mogućnosti i jednak tretman u pitanjima zapošljavanja i posla bez diskriminacije na osnovu pola.
- 2 Radnici imaju pravo da budu informisani i konsultovani unutar svog preduzetništva.
- 3 Radnici imaju pravo da uzmu učešća u određivanju i poboljšavanju uslova rada i radne okoline u svom preduzetništvu.
- 4 Svako starije lice ima pravo na socijalnu zaštitu.

Deo II

Strane preuzimaju, kao što se predviđa u Delu III, obavezu poštovanja odredaba sadržanih u sledećim članovima:

Član 1 — Pravo na jednake mogućnosti i jednak tretman u pitanjima zapošljavanja i posla bez diskriminacija na osnovu pola

- 1 U pogledu obezbeđivanja delotvorne primene prava na jednake mogućnosti i jednak tretman u pitanjima zapošljavanja i posla bez diskriminacije na osnovu pola, strane preuzimaju obavezu da priznaju to pravo i da preduzmu odgovarajuće mere kako bi osigurali ili unapredili njegovu primenu u sledećim domenima:
 - pristup zapošljavanju, zaštita protiv otpuštanja i premeštanja;
 - profesionalno usmeravanje, obuka, ponovna obuka i rehabilitacija;
 - uslovi zapošljavanja i radni uslovi uključujući i nadoknadu;
 - razvoj karijere uključujući unapređenje.

- 2 Odredbe koje se odnose na zaštitu žena, posebno u slučaju trudnoće, porođaja i perioda posle rođenja deteta neće se smatrati diskriminacijom o kojoj je reč u stavu 1 ovog člana.
- 3 Stav 1 ovog člana neće sprečiti usvajanje posebnih mera koje imaju za cilj uklanjanje faktičkih nejednakosti.
- 4 Poslovi koji, po samoj svojoj prirodi ili u kontekstu u kom se obavljaju, mogu da budu povereni samo osobama određenog pola, isključeni su iz obima ovoga člana ili nekih njegovih odredaba

Član 2 — Pravo na informisanje i konsultovanje

- 1 U pogledu obezbeđivanja delotvorne primene prava radnika da budu informisani ili konsultovani u okviru svog preduzetništva, strane preuzimaju obavezu da usvoje ili podstaknu mere koje omogućavaju radnicima ili njihovim predstavnicima, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i praksom:
 - a da budu informisani redovno ili u odgovarajućem vremenskom razmaku i na sveobuhvatan način o ekonomskoj i finansijskoj situaciji o uslovima pod kojima su zaposleni; podrazumevajući da se odavanje pojedinih informacija koje se zbog potreba posla može dovesti u pitanje može odbiti ili biti poverljivo i
 - b da budu pravovremeno konsultovani o predloženim odlukama koje značajno mogu pogoditi interese radnika, posebno o onim odlukama koje mogu imati bitan uticaj na stanje u zapošljavanju.
- 2 Strane mogu da isključe iz polja primene stava 1 ovog člana one obaveze prema kojima se zapošljavanje manjeg broja od određenog broja radnika može odrediti nacionalnim zakonodavstvom ili praksom.

Član 3 — Pravo da se učestvuje u određivanju i poboljšavanju radnih uslova i radne okoline

- 1 U pogledu obezbeđivanja delotvornog uživanja prava radnika da učestvuju u odlučivanju o radnim uslovima i radnoj okolini i njihovom poboljšanju u svom preduzetništvu, strane su preduzele obavezu da usvoje ili podstaknu mere koje omogućavaju radnicima ili njihovim predstavnicima da, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i praksom doprinesu:
 - a određivanju i poboljšavanju radnih uslova, organizacije rada i radne sredine
 - b zaštiti zdravlja i bezbednosti na poslu
 - c organizaciji društvenih i društveno-kulturnih službi i pogodnosti
 - d nadzoru nad poštovanjem propisa u ovim pitanjima

- 2 Strane mogu isključiti iz kruga primene stava 1 ovog člana one obaveze prema kojima se zapošljavanje manjeg broja od određenog broja radnika može odrediti nacionalnim zakonodavstvom i praksom.

Član 4 — Pravo starijih lica na socijalnu zaštitu

U pogledu obezbeđivanja delotvornog uživanja prava starijih lica na socijalnu zaštitu strane se obavezuju da usvoje ili podstaknu, bilo direktno ili u saradnji sa javnim ili privatnim organizacijama, odgovarajuće mere koje bi posebno imale za cilj:

- 1 da omoguće starijim licima da što je duže moguće ostanu aktivni članovi društva tako što će obezbediti:
 - a adekvatna sredstva koja bi im omogućila da vode dostojan život i imaju aktivnu ulogu u javnom, društvenom i kulturnom životu,
 - b informacije o uslugama i pogodnostima koje stoje na raspolaganju starijim licima kao i o mogućnostima koja su im na raspolaganju,
- 2 da obezbede starijim licima da slobodno odaberu sopstveni stil života i žive samostalan život u njihovom porodičnom okruženju koliko god žele i koliko god su sposobni tako što će obezbediti,
 - a stambene uslove koji odgovaraju njihovim potrebama i njihovom stanju zdravlja ili odgovarajuću podršku za adaptiranje njihovih stanova;
 - b zdravstvenu zaštitu i usluge koje su u njihovom slučaju neophodne,
- 3 da garantuju starijim osobama koje žive u ustanovama odgovarajuću podršku, poštuju njihovu privatnost i učešće u donošenju odluka koje se tiču životnih uslova u tim ustanovama.

Deo III

Član 5 — Obaveze

- 1 Svaka od članica se obavezuje:
 - a da smatra Deo I ovog Protokola kao deklaraciju o ciljevima koje će slediti svim raspoloživim sredstvima, kao što je i rečeno u uvodnom stavu ovog dela;
 - b) da se obaveže na poštovanje jednog ili više članova Dela II ovog Protokola.
- 2 Član ili članovi koji su odabrani u skladu sa podstavom b stava 1 ovog člana biće notifikovani Generalnom sekretaru Saveta Evrope u času deponovanja instrumenata ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja.

- 3 Strana može, izjaviti, kasnije deklaracijom Generalnom sekretaru da se smatra vezanom bilo kojim članom Dela II ovog Protokola koji nije prihvatila pod uslovima stava 1 ovog člana. Tako naknadno preuzeta obaveza smatraće se intergralnim delom ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja i imaće isto dejstvo od tridesetog dana od davanja ratifikacije.

Deo IV

Član 6 — Nadzor nad poštovanjem prihvaćenih obaveza

Strane će podnositi izveštaje o primeni odredaba dela II ovog Protokola koje su prihvatile u okviru izveštaja koje podnose u skladu sa članom 21 Povelje.

Deo V

Član 7 — Sprovođenje preuzetih obaveza

- 1 Relevantne odredbe članova od 1 do 4 Dela II ovog Protokola mogu se sprovesti u život:
 - a zakonima ili propisima,
 - b sporazumima između poslodavaca i organizacija poslodavaca sa organizacijama radnika,
 - c kombinacijom ova dva metoda, ili
 - d drugim odgovarajućim merama
- 2 Poštovanje obaveza koje proističu iz članova 2. i 3. dela II ovog Protokola smatraće se delotvornim ako se odredbe primenjuju, u skladu sa stavom 1. ovog člana, na veliku većinu radnika.

Član 8 — Odnos između Povelje i ovog Protokola

- 1 Odredbe ovog Protokola neće dovesti u pitanje odredbe Povelje.
- 2 Članovi od 22. do 32. i član 36. Povelje primenjivaće se *mutatis mutandis* na ovaj Protokol.

Član 9 — Teritorijalna primena

- 1 Protokol će se primenjivati na teritoriju metropole svake države članice. Svaka država može, u trenutku potpisivanja ili kada deponuje svoj instrument ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja, precizirati posebnom deklaracijom upućenom Generalnom sekretaru Saveta Evrope teritoriju koju će smatrati teritorijom metropole za ove svrhe.
- 2 Svaka država ugovornica može, u vreme ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja ovog Protokola ili u bilo kom kasnijem trenutku izjaviti notifikacijom upućenom Generalnom sekretaru Saveta Evrope da će se primena Protokola proširiti u celini ili u delovima na teritorije izvan teritorije metropole ili teritorije precizirane u pomenutoj deklaraciji za čije je međunarodne odnose država odgovorna ili za koje preuzima međunarodnu odgovornost. Ona će deklaracijom posebno odrediti član ili članove Dela II ovog Protokola na čije se poštovanje obavezuje u pogledu teritorija pomenutih u deklaraciji.
- 3 Protokol će stupiti na snagu u odnosu na teritoriju ili teritorije imenovane pomenutom deklaracijom trideset dana posle datuma kada je Generalni sekretar primio notifikaciju takve deklaracije.
- 4 Svaka strana može kasnije izjaviti notifikacijom upućenom Generalnom sekretaru Saveta Evrope da, u odnosu na jednu ili više teritorija na koje je Protokol proširen u skladu sa stavom 2 ovog člana, prihvata kao obavezujući svaki član koji nije već prihvatila u pogledu te teritorije ili teritorija. Ove naknadno preuzete obaveze smatraće se sastavnim delom deklaracije u pogledu teritorije o kojoj je reč i imaće iste posledice trideset dana posle datuma kada je Generalni sekretar primio notifikaciju takve deklaracije.

Član 10 — Potpis, ratifikacija, pristupanje, prihvatanje i stupanje na snagu

- 1 Protokol će biti otvoren za potpis državama članicama Saveta Evrope koje su potpisnice Povelje. Može se ratifikovati, prihvatiti ili mu se može pristupiti. Nijedna država članica Saveta Evrope neće ratifikovati, pristupiti ili prihvatiti ovaj Protokol osim u času ili posle ratifikacije Povelje. Instrumenti ratifikacije, prihvatanja ili pristupanja biće deponovani Generalnom sekretaru Saveta Evrope.
- 2 Protokol će stupiti na snagu trideset dana posle datuma depozita trećeg instrumenta ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja.
- 3 U odnosu na bilo koju državu potpisnicu koja naknadno ratifikuje ovaj Protokol on će stupiti na snagu trideset dana posle datuma deponovanja instrumenta ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja.

Član 11 — Otkazivanje

- 1 Svaka strana može otkazati ovaj Protokol samo posle isteka perioda od pet godina od dana kada je Protokol u odnosu na nju stupio na snagu, ili na kraju bilo kog narednog perioda od dve godine, a u svakom od ovih slučajeva pošto uloži najavu šest meseci

unapred Generalnom sekretaru Saveta Evrope. Ovakva izjava neće osporiti valjanost rotokola u odnosu na druge strane ugovornice pod uslovom da u svakom trenutku postoje bar tri strane ugovornice.

- 2 Svaka strana može, u skladu sa odredbama prethodnog stava, otkazati bilo koji član dela II ovog Protokola koji je prihvatila, pod uslovom da broj članova na čije se poštovanje obavezala nikad ne bude manji od jedan.
- 3 Svaka strana može otkazati ovaj Protokol ili bilo koji od članova dela II ovog Protokola, pod uslovima predviđenim stavom 1 ovog člana, u odnosu na bilo koju teritoriju na kojoj se primenjuje Protokol na osnovu deklaracije date u skladu sa stavovima 2. i 4 člana 9.
- 4 Bilo koja strana ugovornica Povelje i Protokola koja otkáže Povelju u skladu sa odredbama stava 1 člana 37, smatraće se da je na isti način otkázala i Protokol.

Član 12 — Notifikacije

Generalni sekretar Saveta Evrope obavestiće države članice Saveta Evrope i Generalnog direktora Međunarodne organizacije rada o:

- a svakom potpisu,
- b deponovanju svakog instrumenta ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja,
- c svakim datumom stupanja na snagu ovog Protokola u skladu sa članovima 9. i 10,
- d svakom drugom aktu, noti ili dopisu u vezi sa ovoim Protokolom.

Član 13 — Dodatak

Dodatak ovom Protokolu biće njegov integralni deo.

Potvrđujući napisano, dolepotpisani valjano opunomoćeni predstavnici, potpisuju ovaj Protokol.

Sačinjen u Strazburu, 5. maja 1988. godine na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu su oba teksta podjednako autentična u jednoj kopiji koja je deponovana u arhive Saveta Evrope. Generalni sekretar Saveta Evrope će dostaviti overene kopije svakoj zemlji članici Saveta Evrope.

Dodatak Protokolu

Obim Protokola u pogledu zaštićenih osoba

- 1 Osobe o kojima govore članovi od 1. do 4. podrazumevaju strance samo ako su oni državljani drugih država ugovornica koji imaju zakonitu dozvolu boravka ili redovan posao na teritoriji dotične države, podrazumevajući da se ovi članovi tumače u svetlu odredaba članova 18. i 19. Povelje. Ovo tumačenje neće dovesti u pitanje proširenje sličnih pogodnosti na ostala lica od strane bilo koje druge države ugovornice.
- 2 Svaka strana ugovornica će dodeliti izbeglicama u smislu Konvencije o statusu izbeglica, koja je potpisana u Ženevi 28. jula 1951. godine, i u smislu Protokola od 31. januara 1967. godine, koji zakonito borave na njenoj teritoriji, najpovoljniji mogući tretman, a u svakom slučaju ne manje povoljan od onog koji je prihvaćen postojećim međunarodnim instrumentima koji se primenjuju na ove izbeglice.
- 3 Svaka strana ugovornica će dodeliti licima bez državljanstva u smislu Konvencije o položaju lica bez državljanstva, koja je sačinjena u Njujorku 28. septembra 1954. godine, i zakonito borave na njenoj teritoriji, najpovoljniji mogući tretman, a u svakom slučaju ne manje povoljan od onoga koji je predviđen obavezama koje su članice prihvatile pomenutim instrumentom i ostalim postojećim instrumentima koji se primenjuju na osobe bez državljanstva.

Član 1

Smatra se da se pitanja socijalnog osiguranja, kao i ostale odredbe koje se tiču doprinosa u slučaju nezaposlenosti, starosti ili nesreće, mogu isključiti iz obima ovog člana.

Član 1, stav 4

Ovu odredbu ne bi trebalo tumačiti kao zahtev državama da unesu u zakone ili propise listu poslova koji, zbog njihove prirode ili konteksta u kojem se sprovode, mogu da budu rezervisani za osobe određenog pola.

Članovi 2 i 3

- 1 U cilju primene ovih članova izraz “predstavnicima radnika” znači osobe koje kao takve priznaje nacionalno zakonodavstvo ili praksa.
- 2 Izraz “nacionalno zakonodavstvo ili praksa” može da obuhvati, pored zakona i propisa, kolektivne sporazume, ostale sporazume između poslodavaca i predstavnika radnika, običaje, kao i relevantno običajno pravo.

- 3 U cilju primene ovih članova, izraz “preduzetništva” odnosi se na skup više ili manje očiglednih komponenti, sa ili bez pravne ličnosti, oblikovanih da proizvedu ili da obezbede usluge u cilju sticanja finansijske dobiti i koje mogu da odrede svoju sopstvenu tržišnu politiku.
- 4 Podrazumeva se da se verske zajednice i njihove ustanove mogu isključiti iz primene ovih članova, čak i ako se ove ustanove mogu smatrati “preduzetništvom” u smislu stava 3. Organizacije koje se bave aktivnostima koje su inspirisane određenim idealima ili rukovođene određenim moralnim konceptima, idealima ili konceptima koji su zaštićeni nacionalnim zakonodavstvom, mogu da budu isključene iz primene ovih članova u takvom obimu kako bi se zaštitila orijentacija ovog preduzetništva.
- 5 Podrazumeva se da tamo gde se u jednoj državi prava koja su sadržana u članovima 2. i 3. uživaju u različitim ustanovama i preduzetništvima, dotična država ispunjava obaveze koje proizilaze iz ovih odredaba.

Član 3

Ova odredba ne pogađa ni ovlašćenja ni obaveze država u pogledu usvajanja zdravstvenih ili bezbednosnih propisa u vezisa radnim mestom, niti ovlašćenja ili odgovornosti onih tela koja se bave nadzorom nad njihovom primenom.

Smatra se da se izraz “društvene i društveno-kulturne službe i pogodnosti” odnosi na društvene i društveno-kulturne pogodnosti za radnike koje obezbeđuju neka preduzetništva kao što su dodatna pomoć, sportski tereni, prostorije za majke koje hrane decu, biblioteke, dečji kampovi za raspust i slično.

Član 4, stav 1

U cilju primene ovog stava izraz “koliko god je to moguće” odnosi se na fizičke, psihičke i intelektualne kapacitete starijih ljudi.

Član 7

Smatra se da se radnici koji su isključeni u skladu sa odredbama stava 2 člana 2 i stava 2 člana 3 nisu uzeti u obzir prilikom određivanja broja radnika.

Protokol kojim se menja Evropska socijalna povelja⁶

Torino, 21. oktobar 1991

⁶ Odluku koja se odnosi na primenu Protokola iz 1991. godine usvojio je Komitet ministara 11. decembra 1991. godine na 467. sastanku ministara zamenika:

“Zamenici

4. tra`i od dr`ava ~lanica Povelje i nadzornih tela da predvide primenu odre|enih mera predvi|enih ovim Protokolom pre nego {to ovaj stupi na snagu, ako to dopusti tekst Povelje.”

Uvod

Države članice Saveta Evrope, potpisnice ovog Protokola uz Evropsku socijalnu povelju koja je otvorena za potpis u Torinu 18. oktobra 1961. godine (u daljem tekstu Povelja),

Rešene da preduzmu određene mere da poboljšaju delotvornost Povelje, posebno funkcionisanje njenog nadzornog mehanizma;

Smatrajući, stoga, da je poželjno izmeniti određene odredbe Povelje,

Dogovorile su se o sledećem:

Član 1

Član 23. Povelje glasiće ovako:

“Član 23 – Upućivanje kopija izveštaja i komentara

- 1 Kada šalje Generalnom sekretaru izveštaj u skladu sa članovima 21. i 22, svaka država ugovornica proslediće kopiju svog izveštaja onim svojim nacionalnim organizacijama koje su članice međunarodnih organizacija poslodavaca i sindikata koje se pozivaju, u skladu sa članom 27, stav 2, na sastanke Vladinog komiteta. Ove organizacije će poslati Generalnom sekretaru bilo kakav komentar izveštaja država ugovornica. Generalni sekretar će poslati kopiju ovih komentara zainteresovanim državama članicama koje bi možda želele da odgovore.
- 2 Generalni sekretar će proslediti kopiju izveštaja strana ugovornica međunarodnim nevladinim organizacijama koje imaju savetodavni status u okviru Saveta Evrope i posebnu stručnost u pitanjima kojima se bavi ova Povelja.
- 3 Izveštaji i komentari o kojima se govori u članovima 21. i 22. su javni i mogu se dobiti na zahtev.”

Član 2

Član 24. Povelje glasiće ovako:

“Član 24 Povelje – Razmatranje izveštaja

- 1 Izveštaje koji se šalju Generalnom sekretaru u skladu sa članovima 21. i 22. ispitivaće Komitet nezavisnih eksperata koji je ustanovljen u skladu sa članom 25. Komitet će pred sobom takođe imati sve komentare koji budu prosleđeni Generalnom sekretaru u skladu sa stavom 1 člana 23. Po okončanju ovog razmatranja, Komitet nezavisnih eksperata će pripremiti izveštaj koji sadrži zaključke.
- 2 U pogledu izveštaja o kojima govori član 21, Komitet nezavisnih eksperata će s pravnog stanovišta oceniti usklađenost nacionalnih zakona i prakse sa obavezama koje proizilaze iz Povelje za dotičnu državu članicu.

- 3 Komitet nezavisnih eksperata može uputiti zahteve za dodatnim informacijama i razjašnjenjima direktno stranama ugovornicama. S tim u vezi, Komitet nezavisnih eksperata takođe može organizovati, ako bude neophodno, sastanak sa predstavnicima strana ugovornica, bilo na sopstvenu inicijativu ili na zahtev dotične drave. Organizacije koje pominje stav 1 člana 23 će o ovome biti obavешtene.
- 4 Zaključci Komiteta nezavisnih eksperata biće javni, a Generalni sekretar će ih proslediti Vladinom komitetu, Parlamentarnoj skupštini i organizacijama koje pominje stav 1 člana 23 i stav 2 člana 27.”

Član 3

Član 25 Povelje glasiće ovako:

“Član 25 – Komitet nezavisnih eksperata

- 1 Komitet nezavisnih eksperata biće sastavljen od najmanje devet članova koje bira Parlamentarna skupština većinom glasova sa liste eksperata najvećeg integriteta i priznate stručnosti u nacionalnim i međunarodnim socijalnim pitanjima koje predlože strane ugovornice. Tačan broj članova odrediće Komitet ministara.
- 2 Članovi Komiteta biće izabrani na period od šest godina. Mogu da budu birani za još jedan mandat.
- 3 Član Komiteta nezavisnih eksperata koji je izabran da zameni člana čiji mandat nije istekao obavljaće ovu funkciju do prestanka mandata člana koga je zamenio.
- 4 Članovi Komiteta deluju u individualnom svojstvu. Tokom svog mandata oni ne mogu da obavljaju nikakvu funkciju koja je nespojiva sa zahtevima nezavisnosti, nepristrasnosti i dostupnosti koja se podrazumeva u ovakvoj službi.”

Član 4

Član 27. Povelje glasiće ovako:

“Član 27 – Vladin komitet

- 1 Izveštaji strana ugovornica, komentari i informacije koje se prosleđuju u skladu sa stavovima 1 člana 23. i 3 člana 24, kao i izveštaji Komiteta nezavisnih eksperata, podnose se Vladinom komitetu.
- 2 Komitet će sačinjavati po jedan predstavnik svake strane ugovornice. Komitet neće pozivati više od dve međunarodne organizacije poslodavaca, niti više od dve međunarodne sindikalne organizacije da pošalju svoje posmatrače u savetodavnom svojstvu na sastanke Komiteta. Šta više, on može konsultovati predstavnike međunarodnih nevladinih organizacija koje imaju konsultativni status u okviru Saveta Evrope i imaju posebnu stručnost u pitanjima kojima se bavi ova Povelja.

- 3 Vladin komitet će pripremiti odluke Komitetu ministara. On će posebno odabrati, u svetlu izveštaja Komiteta nezavisnih eksperata i država ugovornica, na osnovu sopstvenih razloga i na bazi društvenih, ekonomskih i drugih političkih okolnosti situaciju u kojoj bi, prema njegovom mišljenju, trebalo da dođe do preporuka svakoj državi ugovornici u skladu sa članom 28. Povelje. Predstaviće Komitetu ministara izveštaj koji će biti javan.
- 4 Na temelju svojih nalaza o primeni Socijalne povelje uopšte, Vladin komitet može podneti predloge Komitetu ministara koji imaju za cilj proučavanje socijalnih tema kao i članova Povelje koji bi se eventualno mogli izmeniti.”

Član 5

Član 28. Povelje glasiće ovako:

“Član 28 – Komitet ministara

- 1 Komitet ministara će usvojiti, na osnovu izveštaja Vladinog komiteta, dvotrećinskom većinom onih koji glasaju, pri čemu će glasanje biti ograničeno samo na države ugovornice, rezoluciju koja pokriva čitav ciklus nadzora i sadrži pojedinačne preporuke dotičnim državama ugovornicama.
- 2 Pošto razmotri predloge Vladinog komiteta u smislu stava 4 člana 27, Komitet ministara usvaja odluke koje smatra odgovarajućim.”

Član 6

Član 29. Povelje glasiće ovako:

“Član 29 – Parlamentarna skupština

Generalni sekretar Saveta Evrope proslediće Parlamentarnoj skupštini, radi potrebe održavanja periodične plenarne debate, izveštaje Komiteta nezavisnih eksperata i Vladinog komiteta, kao i rezolucije Komiteta ministara.”

Član 7

- 1 Ovaj Protokol biće otvoren za potpis državama članicama Saveta Evrope koje su potpisnice Povelje, koje izraze svoj pristanak da se obavežu:
 - a potpisom bez rezervi u pogledu ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja, ili
 - b potpisom koji je uslovljen ratifikacijom, pristupanjem ili prihvatanjem a posle kojeg sledi ratifikacija, pristupanje iliprihvatanje.
- 2 Instrumenti ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja biće deponovani kod Generalnog sekretara Saveta Evrope.

Član 8

Ovaj Protokol će stupiti na snagu trideset dana posle datuma kada sve države ugovornice Povelje izraze svoj pristanak da prihvate Protokol na način predviđen članom 7.

Član 9

Generalni sekretar Saveta Evrope notiraće državama članicama Saveta Evrope:

- a svaki potpis;
- b deponovanje svakog instrumenta ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja;
- c datum stupanja na snagu ovog Protokola u skladu sa članom 8;
- d bili koji drugi akt, notifikaciju ili dopis u skladu sa ovim Protokolom.

Potvrđujući ovaj tekst, dolepotpisani, valjano opunomoćeni predstavnici, potpisali su ovaj Protokol.

Sačinjeno u Torinu, 21. oktobra 1991. godine na engleskom i francuskom jeziku, s tim što su oba teksta autentična, u jednom primerku koji se deponuje u arhivi Saveta Evrope. Generalni sekretar Saveta Evrope proslediće svakoj članici Saveta Evrope overenu kopiju ovog Protokola.

**Dodatni protokol uz Evropsku socijalnu povelju
kojim se predviđa sistem kolektivnih žalbi**

Strazbur, 9. novembar 1995.

Uvod

Države članice Saveta Evrope potpisnice ovog Protokola uz Evropsku socijalnu povelju koja je otvorena za potpis u Torinu 18. oktobra 1961. godine (u daljem tekstu "Povelja")

Rešene da preduzmu nove mere kako bi poboljšale delotvornost sprovođenja u život socijalnih prava garantovanih Poveljom;

Smatrajući da se ovaj cilj posebno može ostvariti uspostavljanjem procedure podnošenja kolektivnih žalbi koji će, *inter alia*, ojačati učešće upravljačkih, radničkih i nevladinih organizacija,

Dogovorile su se o sledećem:

Član 1

Strane ugovornice ovog Protokola priznaju pravo sledećim organizacijama da podnesu tužbe o navodnoj nezadovoljavajućoj primeni Povelje:

- a međunarodnim organizacijama poslodavaca i sindikata koje pominje stav 2 člana 27. Povelje,
- b ostalim međunarodnim nevladinim organizacijama koje imaju savetodavni status u Savetu Evrope i nalaze se na listi Vladinog komiteta ustanovljenoj posebno za ove potrebe,
- c reprezentativnim nacionalnim organizacijama poslodavaca i sindikata pod jurisdikcijom države ugovornice protiv koje su one pokrenule tužbu,

Član 2

- 1 Svaka država ugovornica može, kada izrazi svoj pristanak da se obaveže na poštovanje ovog Protokola, u skladu sa odredbama člana 13, ili u bilo kom kasnijem trenutku, izjaviti da priznaje pravo bilo koje druge reprezentativne nacionalne nevladine organizacije pod njenom jurisdikcijom, koja ima posebnu stručnost u pitanjima o kojima govori Povelja, da protiv nje pokrenu tužbu.
- 2 Takva deklaracija može se dati za određeni period.
- 3 Deklaracija će biti deponovana kod Generalnog sekretara Saveta Evrope, koji će njene kopije proslediti stranama ugovornicama i objaviti ih.

Član 3

Međunarodne nevladine organizacije i nacionalne nevladine organizacije o kojima govori član 1.b i član 2 mogu da pokrenu žalbe u skladu sa propisanom i predviđenom procedurom samo u odnosu na ona pitanja u pogledu kojihim je priznata posebna stručnost.

Član 4

Žalba mora da bude upućena u pismenoj formi, mora da se odnosi na odredbe Povelje koje je prihvatila dotična strana ugovornica i mora da ukaže na to u kom pogledu dotična država nije obezbedila zadovoljavajuću primenu ove odredbe.

Član 5

Svaka tužba se podnosi Generalnom sekretaru koji će registrovati njen prijem, obavestiti dotičnu državu ugovornicu i odmah je proslediti Komitetu nezavisnih eksperata.

Član 6

Komitet nezavisnih eksperata može zatražiti od dotične države ugovornice i od organizacije koja je uložila tužbu da podnesu pismene informacije i zapažanja o dopustivosti tužbe u okviru vremenskih rokova koji budu propisani.

Član 7

- 1 Ukoliko odluči da je tužba prihvatljiva, Komitet nezavisnih eksperata će obavestiti državu ugovornicu Povelje preko Generalnog sekretara. On će zatražiti od države ugovornice i organizacije koja je pokrenula tužbu da podnesu, u vremenskom roku koji će biti propisan, sva relevantna pisana objašnjenja ili informacije, kao i od drugih strana ugovornica ovog Protokola da podnesu sve komentare koje žele da podnesu u okviru istog vremenskog roka.
- 2 Ukoliko su tužbu pokrenuli nacionalna organizacija poslodavaca ili nacionalni sindikat ili neka druga nacionalna ili međunarodna nevladina organizacija, Komitet nezavisnih eksperata će preko Generalnog sekretara obavestiti međunarodnu organizaciju poslodavaca ili sindikata koje pominje stav 2 člana 27. Povelje, i pozvati ih da podnesu zapažanja u vremenskom roku koji bude propisan.
- 3 Na osnovu objašnjenja, informacija ili zapažanja podnetih na osnovu stavova 1 i 2, strana ugovornica i organizacija koja je podnela tužbu mogu da podnesu dodatne pismene informacije ili zapažanja u vremenskom roku koji propiše Komitet nezavisnih eksperata.
- 4 Tokom ispitivanja tužbe Komitet nezavisnih eksperata može organizovati i javnu raspravu sa predstavnicima dvaju strana.

Član 8

- 1 Komitet nezavisnih eksperata će pripremiti izveštaj u kojem će opisati korake koji su preduzeti kako bi se ispitala tužba i predstaviti svoje zaključke o tome da li je ili nije strana ugovornica obezbedila zadovoljavajuću primenu odredaba Povelje o kojima govori žalba.
- 2 Izveštaj će biti prosleđen Komitetu ministara. Takođe će biti prosleđen organizaciji koja je podnela tužbu i stranama ugovornicama Povelje, koje neće imati slobodu da ga objave.

Biće prosleđen Parlamentarnoj skupštini i objavljen u isto vreme kao i rezolucija koju pominje član 9 ili u drugom trenutku ili u periodu ne dužem od četiri meseca pošto je izveštaj prosleđen Komitetu ministara.

Član 9

- 1 Na osnovu izveštaja Komiteta nezavisnih eksperata, Komitet ministara usvaja rezoluciju većinom glasova onih članova koji budu glasali. Ukoliko Komitet nezavisnih eksperata utvrdi da Povelja nije bila primenjena na zadovoljavajući način, Komitet ministara će usvojiti, dvotrećinskom većinom onih koji glasaju, preporuku upućenu dotičnoj državi ugovornici. U oba slučaja pravo glasa biće ograničeno samo na države ugovornice Povelje.
- 2 Na zahtev države ugovornice u pitanju Komitet ministara može dvotrećinskom većinom strana ugovornica Povelje odlučiti, u slučajevima kada izveštaj Komiteta nezavisnih eksperata pokreće neka nova pitanja, da konsultuje Vladin komitet.

Član 10

Strana ugovornica u pitanju će pružiti informacije o merama koje je preduzela da sprovede u delo preporuku Komiteta ministara u sledećem izveštaju koji bude podnosila Generalnom sekretaru u skladu sa članom 21 Povelje.

Član 11

Članovi od 1 do 10 ovog Protokola biće takođe primenjivani na članove dela II prvog Dodatnog protokola uz Povelju u odnosu na države članice tog Protokola, u stepenu u kom su ovi članovi prihvaćeni.

Član 12

Države članice ovog Protokola smatraju da prvi stav dodatka Povelji, koji se odnosi na deo III, glasi ovako:

“Smatra se da Povelja sadrži pravne obaveze međunarodnog karaktera, čija je primena podložna samo nadzoru koji je predviđen u delu IV i u odredbama ovog Protokola.”

Član 13

- 1 Protokol će biti otvoren za potpis državama članicama Saveta Evrope koje su potpisnice Povelje a koje mogu izraziti svoj pristanak tako što će se obavezati:
 - a potpisom bez rezerve u pogledu ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja; ili
 - b potpisom koji je uslovljen ratifikacijom, pristupanjem ili prihvatanjem, posle kojeg sledi ratifikacija, pristupanje ili prihvatanje.
- 2 Država članica Saveta Evrope ne može izraziti svoj pristanak da se obaveže na poštovanje ovog Protokola ako prethodno ili istovremeno nije ratifikovala Povelju.
- 3 Instrumenti ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja biće deponovani Generalnom sekretaru Saveta Evrope.

Član 14

- 1 Protokol će stupiti na snagu prvog dana meseca pošto protekne period od mesec dana posle datuma kada je pet država članica Saveta Evrope izrazilo svoj pristanak da se obaveže na poštovanje Protokola u skladu sa odredbama člana 13.
- 2 U odnosu na bilo koju državu članicu koja izrazi svoj pristanak da se obaveže na poštovanje Protokola, on će stupiti na snagu prvog dana meseca pošto istekne period od jednog meseca posle datuma deponovanja instrumenata ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja.

Član 15

- 1 Svaka članica može u svakom trenutku otkazati ovaj Protokol notifikacijom upućenom Generalnom sekretaru Saveta Evrope.
- 2 Takvo otkazivanje postaće delotvorno prvog dana meseca pošto istekne period od dvanaest meseci posle datuma kada Generalni sekretar primi takvu notifikaciju.

Član 16

Generalni sekretar Saveta Evrope obavestiće sve države članice Saveta Evrope o:

- a svakom potpisu,
- b deponovanju svakog instrumenta ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja,
- c datumu stupanja na snagu ovog Protokola u skladu sa članom 14,
- d bilo kojim drugim aktom, notifikacijom ili izjavom vezanom za ovaj Protokol.

Potvrđujući ovaj tekst, dolepotpisani, valjano za to opunomoćeni predstavnici, potpisali su ovaj Protokol.

Sačinjeno u Strazburu, 9. novembra 1995. godine na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu su oba teksta podjednako autentična u jednom primerku koji će biti deponovan u arhiv Saveta Evrope. Generalni sekretar Saveta Evrope dostaviće overene kopije svakoj državi članici Saveta Evrope.

Izmenjena Evropska socialna povelja

Strazbur, 3. maj 1996.

Preambula

Vlade potpisnice ovog dokumenta, kao članice Saveta Evrope,

Smatrajući da je cilj Saveta Evrope da postigne veće jedinstvo među svojim članicama radi očuvanja i ostvarivanja ideala i principa koji predstavljaju njihovo zajedničko nasleđe i radi olakšavanja njihovog ekonomskog i društvenog razvoja, naročito očuvanjem i daljim ostvarivanjem ljudskih prava i osnovnih sloboda;

Smatrajući da su se u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda potpisanoj u Rimu 4. novembra 1950, i dodatnim protokolima države članice Saveta Evrope složile da obezbede svom stanovništvu građanska i politička prava i slobode navedene u tim dokumentima;

Smatrajući da su se Evropskom socijalnom poveljom koja je otvorena za potpis u Torinu 18. oktobra 1961. godine i dodatnim protokolima države članice Saveta Evrope složile da obezbede svom stanovništvu socijalna prava koja su precizirana u tim dokumentima kako bi poboljšali životni standard i socijalno blagostanje;

Podsećajući da je Ministarska konferencija o ljudskim pravima održana u Rimu 5. novembra 1990. godine naglasila potrebu da se, s jedne strane, očuva nedeljiva priroda svih ljudskih prava bilo da su ona građanska, politička, ekonomska, socijalna ili kulturna i da se, s druge strane, Evropskoj socijalnoj povelji pruži svež podsticaj;

Rešeni da, kao što je i odlučeno za vreme Ministarske konferencije održane u Torinu 21. i 22. oktobra 1991. godine osavremene i prilagode suštinski sadržaj Povelje, kako bi posebno uzeli u obzir suštinske socijalne promene do kojih je došlo od usvajanja teksta Povelje;

Uviđajući prednost da u Izmenjenu povelju, koja je zamišljena tako da postepeno zauzme mesto Evropske socijalne povelje, unesu prava garantovana Poveljom i njenim dosadašnjim izmenama, prava garantovana Dodatnim protokolom iz 1988. godine i da dodaju nova prava,

Složile su se o sledećem:

Deo I

Strane ugovornice prihvataju kao cilj svoje politike, kojem teže svim odgovarajućim sredstvima, kako nacionalnim, tako i međunarodnim, postizanje uslova u kojima sledeća prava i principi mogu biti delotvorno ostvareni:

- 1 Svako mora imati priliku da zaradi za život obavljanjem posla koji je slobodno izabrao.

- 2 Svi radnici imaju pravo na pravedne uslove rada.
- 3 Svi radnici imaju pravo na bezbedne i zdrave radne uslove.
- 4 Svi radnici imaju pravo na pravičnu naknadnu koja je dovoljna za pristojan životni standard njih i njihovih porodica.
- 5 Svi radnici i poslodavci imaju pravo na slobodu udruživanja u nacionalne ili međunarodne organizacije radi zaštite svojih ekonomskih i socijalnih interesa.
- 6 Svi radnici i poslodavci imaju pravo na kolektivno pregovaranje.
- 7 Deca i omladina imaju pravo na specijalnu zaštitu od fizičkih i moralnih rizika kojima su izloženi.
- 8 Zaposlene žene, u slučaju materinstva, imaju pravo na specijalnu zaštitu.
- 9 Svako ima pravo na odgovarajuću pomoć prilikom profesionalne orijentacije sa ciljem da mu se pomogne u izboru zanimanja koje je u skladu sa njegovim ličnim sposobnostima i interesovanjima.
- 10 Svako ima pravo na odgovarajuće pogodnosti prilikom profesionalne obuke.
- 11 Svako ima pravo da koristi pogodnosti svih mera koje mu omogućavaju da uživa najviši mogući dostupni standard zdravlja.
- 12 Svi radnici i oni koje oni izdržavaju imaju pravo na socijalno osiguranje.
- 13 Svako bez odgovarajućih sredstava ima pravo na socijalnu i medicinsku pomoć.
- 14 Svako ima pravo da koristi usluge službi socijalnog staranja.
- 15 Hendikepirane osobe imaju pravo na nezavisnost, socijalnu integraciju i na učešće u životu zajednice.
- 16 Porodica kao osnovna jedinica društva ima pravo na odgovarajuću društvenu, zakonsku i ekonomsku zaštitu radi obezbeđivanja svog punog razvoja.
- 17 Deca i omladina imaju pravo na odgovarajuću socijalnu, zakonsku i ekonomsku zaštitu.
- 18 Državljeni svake od strana ugovornica imaju pravo da se bave bilo kojim unosnim poslom na teritoriji bilo koje druge strane ugovornice na osnovi jednakosti sa njenim državljanima, uz ograničenja koja su zasnovana na ubedljivim ekonomskim ili društvenim razlozima.
- 19 Svi radnici imaju pravo na jednake mogućnosti i jednak tretman u pogledu zapošljavanja i nameštenja bez diskriminacije na osnovu pola.
- 20 Svi radnici imaju pravo na jednake mogućnosti i jednak tretman u pogledu zapošljavanja i nameštenja bez diskriminacije na osnovu pola.
- 21 Radnici imaju pravo da budu informisani i konsultovani u okviru svojih preuzetništava.

- 22 Radnici imaju pravo da učestvuju u odlučivanju i poboljšavanju vezanom za radne uslove i radnu okolinu u njihovim preduzetništvima.
- 23 Svako staro lice ima pravo na društvenu zaštitu.
- 24 Svi radnici imaju pravo na zaštitu u slučaju prestanka zaposlenja.
- 25 Svi radnici imaju pravo na zaštitu svojih potraživanja u slučaju nesolventnosti njihovih poslodavaca.
- 26 Svi radnici imaju pravo na dostojanstvo na radu.
- 27 Sva lica koja imaju porodične odgovornosti, a koja su zaposlena ili bi želela da budu zaposlena imaju na to pravo bez podvrgavanja diskriminaciji i, koliko god je to moguće, bez sukoba između njihovog zaposlenja i porodičnih odgovornosti.
- 28 Radnički predstavnici u okviru preduzetništava imaju pravo na zaštitu od akata usmerenih protiv njih i trebalo bi im omogućiti odgovarajuće pogodnosti kako bi obavljali svoju ulogu.
- 29 Svi radnici imaju pravo da budu informisani o postupku u slučaju kolektivnog otpuštanja.
- 30 Svako ima pravo na zaštitu od siromaštva i društvenog isključivanja.
- 31 Svako ima pravo na smeštaj.

Deo II

Strane ugovornice prihvataju da, onako kako je predviđeno Delom III, preuzmu obaveze koje su navedene u sledećim članovima i stavovima.

Član 1 — Pravo na rad

U nameri da obezbede delotvorno osvarivanje prava na rad, strane ugovornice obavezuju se:

- 1 da prihvate kao jedan od svojih primarnih ciljeva i dužnosti da obezbede i očuvaju što je moguće viši i stabilniji nivo zapošljavanja u cilju postizanja pune zaposlenosti;
- 2 da efikasno štite pravo radnika da zaradjuje za život na poslu koji je slobodno odabrao;
- 3 da uspostave ili očuvaju besplatne usluge zapošljavanja za sve radnike;
- 4 da obezbede ili unapredjuju odgovarajuću profesionalnu orijentaciju, obuku i rehabilitaciju.

Član 2 — Pravo na pravične uslove rada

U cilju obezbeđivanja efikasnog ostvarivanja prava na pravične uslove rada, strane ugovornice se obavezuju:

- 1 da osiguraju razuman broj dnevnih i nedeljnih radnih sati, da se radna nedelja postepeno smanjuje do nivoa koji dozvoljavaju porast produktivnosti i drugi relevantni faktori;
- 2 da obezbede plaćene praznične dane;
- 3 da obezbede najmanje četiri nedelje plaćenog godišnjeg odmora;
- 4 da uklone rizike prilikom obavljanja izuzetno opasnih ili nezdravih zanimanja, a tamo gde to još uvek nije moguće da uklone ili u dovoljnoj meri umanje ove rizike, da obezbede ili smanjivanje broja radnih sati ili dodatan broj plaćenih dana odmora za radnike koji su angažovani na takvim poslovima.
- 5 da obezbede period nedeljnog odmora koji će, u meri u kojoj je to moguće, da se poklopi sa danom koji je tradicionalno ili po običaju dan odmora u toj zemlji ili tom regionu.
- 6 da osiguraju da radnici budu obavešteni u pismenoj formi, što je pre moguće, a u svakom slučaju nipošto posle isteka dva meseca od datuma početka njihovog zaposlenja, o suštinskim aspektima ugovornog odnosa ili odnosa zaposlenja.
- 7 da obezbede da radnici koji obavljaju svoj rad tokom noći imaju korist od onih mera koje uzimaju u obzir posebnu prirodu takvog rada.

Član 3 — Pravo na bezbedne i zdrave radne uslove

U cilju obezbeđivanja efikasnog ostvarivanja prava na bezbedne i zdrave radne uslove, države ugovornice se obavezuju, u konsultaciji sa organizacijama poslodavaca i radnika:

- 1 da formulišu, primene i periodično nadgledaju jedinstvenu nacionalnu politiku o bezbednosti na poslu, zdravlju na poslu i radnoj sredini. Prvenstveni cilj ove politike jeste poboljšavanje bezbednosti i zdravlja na poslu i sprečavanje nezgoda i povreda do kojih može doći, a vezane su za posao ili se dešavaju za vreme posla, posebno tako što bi se smanjivali uzroci i rizici do kojih neminovno dolazi u radnoj sredini.
- 2 da donesu propise u vezi sa bezbednošću i zdravstvene propise;
- 3 da obezbede primenu takvih propisa merama odgovarajućeg nadzora;
- 4 da unaprede postepeni razvoj zdravstvene službe na poslu za sve radnike, koja bi imala prevashodno preventivne i savetodavne funkcije.

Član 4 — Pravo na poštenu naknadu

U cilju da obezbede efikasno ostvarivanje prava na poštenu naknadu, strane ugovornice obavezuju se:

- 1 da priznaju pravo radnika na naknadu koja će njima i njihovim porodicama obezbediti pristojan životni standard;
- 2 da priznaju pravo radnika na povećanu stopu naknade za prekovremeni rad, uz mogućnost izuzetaka u konkretnim slučajevima;
- 3 da priznaju pravo muškarcima i ženama na jednaku platu za rad jednake vrednosti;
- 4 da priznaju pravo svih radnika na razuman period otkaznog roka u slučaju prestanka zaposlenja;
- 5 da dozvole smanjenje plate samo pod uslovima i do iznosa propisanog nacionalnim zakonodavstvom ili propisima ili fiksiranog kolektivnim ugovorima ili arbitražnim odlukama.

Ostvarivanje ovih prava biće omogućeno slobodno dogovorenim kolektivnim ugovorima, statutarnim mehanizmima utvrđivanja visine nadnica, ili drugim sredstvima u skladu sa nacionalnim okolnostima.

Član 5 — Pravo na organizovanje

Kako bi se obezbedilo unapredjivanje slobode radnika i poslodavaca da stvaraju lokalne, nacionalne ili međunarodne organizacije za zaštitu njihovih ekonomskih i socijalnih interesa i da se pridruže tim organizacijama, strane ugovornice obavezuju se da unutrašnje pravo neće ugroziti, niti će biti primenjivano tako da ugrozi ovu slobodu. Domet do koga će garantije koje su predviđene u ovom članu biti primenjivane na policiju biće određen unutrašnjim zakonima ili propisima. Princip koji reguliše primenu ovih garantija na pripadnike vojnih snaga i domet do koga će biti primenjivane na lica u ovoj kategoriji biće isto tako određeni nacionalnim zakonima ili propisima.

Član 6 — Pravo na kolektivno pregovaranje

Kako bi se obezbedilo ostvarivanje prava na kolektivno pregovaranje, strane ugovornice se obavezuju:

- 1 da promovišu zajedničke konsultacije između radnika i zaposlenih;
- 2 da promovišu, kada je neophodno i odgovarajuće, mehanizam za dobrovoljne pregovore između poslodavaca ili organizacija poslodavaca i organizacija radnika, sa ciljem da se regulišu uslovi i pogodnosti zapošljavanja putem kolektivnih ugovora;
- 3 da promovišu uspostavljanje i upotrebu odgovarajućih mehanizama za pomirenje i dobrovoljnu arbitražu za rešavanje radnih sporova;

i priznaju:

- 4 pravo radnika i poslodavaca na kolektivnu akciju u slučaju sukoba interesa, uključujući pravo na štrajk, u skladu sa obavezama koje mogu da proisteknu iz kolektivnih ugovora kojima su prethodno pristupili.

Član 7 — Pravo dece i omladine na zaštitu

Da bi se obezbedilo delotvorno ostvarivanje prava dece i omladine na zaštitu, strane ugovornice se obavezuju:

- 1 da obezbede da minimalni uzrast za prijem na posao bude 15 godina, uz izuzetak za decu koja su zaposlena na propisanim lakim poslovima bez štete po njihovo zdravlje, moral ili obrazovanje;
- 2 da obezbede da minimalna starosna dob za prijem na posao bude osamnaest godina u odnosu na propisane poslove koji se smatraju opasnim i nezdravim;
- 3 da obezbede da lica koja još uvek podležu obaveznom obrazovanju ne budu zapošljavana na takvim poslovima koji bi ih lišili svih prednosti obrazovnog procesa;
- 4 da obezbede da radni sati za lica izpod 18 godina budu ograničeni u skladu sa potrebama njihovog razvoja, a naročito sa njihovom potrebom za profesionalnom obukom;
- 5 da priznaju pravo mladih radnika i šegrta na poštenu platu ili druge odgovarajuće prihode;
- 6 da obezbede da vreme koje mlade osobe provedu na profesionalnom obrazovanju za vreme uobičajenog radnog vremena uz saglasnost poslodavca bude tretirano kao deo radnog dana;
- 7 da obezbede da zaposlene osobe mlađe od 18 godina imaju pravo na ne manje od četiri nedelje plaćenog godišnjeg odmora;
- 8 da obezbede da lica ispod 18 godina ne budu angažovana na noćnim poslovima sa izuzetkom pojedinih poslova koji su određeni nacionalnim zakonima i propisima;
- 9 da obezbede da lica ispod 18 godina koja su angažovana na poslovima koji su navedeni u nacionalnim zakonima ili propisima budu podvrgnuta redovnoj medicinskoj kontroli;
- 10 da obezbede specijalnu zaštitu od fizičkih i moralnih opasnosti kojima su izložena deca i mladi ljudi, i naročito protiv onih koji proističu neposredno ili posredno iz njihovog posla.

Član 8 — Pravo zaposlenih žena na zaštitu materinstva

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava zaposlenih žena na zaštitu materinstva, strane ugovornice obavezuju se:

- 1 da obezbede bilo plaćenim odsustvom, bilo adekvatnim davanjima iz socijalnog osiguranja ili davanjima iz javnih fondova za zaposlene žene, da uzmu odsustvo pre i posle rođenja deteta u ukupnoj dužini od makar 14 nedelja;

- 2 da smatraju nezakonitim ako poslodavac ženi da otkaz u periodu od kada je obavestila svog poslodavca da je trudna do kraja njenog porodiljskog odsustva ili da joj da otkaz u takvom trenutku kada bi otkazni rok istekao za vreme takvog odsustva;
- 3 da obezbede da majke koje neguju svoju decu imaju pravo na dovoljno slobodnog vremena za te svrhe; da regulišu zapošljavanje na noćnim poslovima za trudne žene, žene koje su nedavno rodile dete i one koje neguju svoje dete;
- 4 da zabrane zapošljavanje trudnih žena, žena koje su nedavno rodile dete ili onih koje neguju svoju decu na podzemnim miniranjima i na svim drugim poslovima koji za njih nisu pogodni zato što su opasni, nezdravi, ili naporni, i da preduzmu odgovarajuće mere da bi zaštitili pravo ovih žena na zapošljavanje;

Član 9 — Pravo na profesionalnu orijentaciju

Da bi se osiguralo efikasno ostvarivanje prava na profesionalnu orijentaciju, strane ugovornice obavezuju se da obezbede, ili promovišu, prema potrebi, službu koja će pomagati svim licima, uključujući i hendikepirane, da reše probleme koji se tiču profesionalnog izbora i napretka, sa dužnim poštovanjem prema osobinama pojedinaca i njihovom odnosu prema profesionalnim okolnostima: ova pomoć trebalo bi da bude dostupna besplatno, kako omladini, uključujući školsku decu, tako i odraslima.

Član 10 — Pravo na profesionalnu obuku

Da bi se obezbedilo efikasno ostvarivanje prava na profesionalnu obuku, strane ugovornice se obavezuju:

- 1 da obezbede ili promovišu, prema potrebi, tehničku i profesionalnu obuku svih lica, uključujući hendikepirana lica, u konsultaciji za organizacijama poslodavaca i radnika, i da obezbede dostupnost višeg tehničkog i univerzitetskog obrazovanja koja bi se zasnivala isključivo na individualnim sposobnostima;
- 2 da obezbede ili promovišu sistem šegrtovanja i drugih sistematskih načina obuke mladih u različitim zanimanjima;
- 3 da obezbede ili promovišu, prema potrebi;
 - a adekvatne i dostupne mogućnosti za obuku odraslih radnika;
 - b specijalne mogućnosti za prekvalifikaciju odraslih radnika koja je potrebna zbog tehnološkog razvoja ili novih trendova u zapošljavanju;
- 4 da obezbede ili unaprede, prema potrebi, posebne mere za prekvalifikaciju i reintegraciju lica koja su zaposlena na duži rok.
- 5 da podstiču puno ostvarivanje pogodnosti koje su obezbedjene odgovarajućim merama, kao što su:

- a da podstiču puno ostvarivanje pogodnosti koje su obezbedjene odgovarajućim merama, kao što su:
- b pružanje finansijske pomoći u odgovarajućim slučajevima;
- c računanje vremena provedenog na dodatnoj obuci koju pohađa radnik, na zahtev njegovog poslodavca, u normalne radne sate, za vreme zaposlenja;
- d obezbedjivanje, odgovarajućim nadzorom, u konsultaciji sa organizacijama poslodavaca i radnika, efikasnosti šegrtovanja i drugih aranžmana za obuku mladih radnika, i adekvatne zaštite mladih radnika uopšte.

Član 11 — Pravo na zaštitu zdravlja

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava na zaštitu zdravlja, strane ugovornice obavezuju se da, bilo same bilo u saradnji sa javnim ili privatnim organizacijama, preduzmu odgovarajuće mere koje bi trebalo, *inter alia*:

- 1 da uklone u najvećoj mogućoj meri uzroke lošeg zdravlja;
- 2 da obezbede savetodavne i obrazovne pogodnosti za unapređivanje zdravlja i podsticanje individualne odgovornosti po pitanjima zdravlja;
- 3 da spreče u najvećoj mogućoj meri epidemska, endemska i druga oboljenja, kao i nesrećne slučajeve.

Član 12 — Pravo na socijalno osiguranje

Da bi se obezbedilo efikasno ostvarivanje prava na socijalno osiguranje strane ugovornice se obavezuju:

- 1 da uspostave ili održe sistem socijalnog osiguranja,
- 2 da održe sistem socijalnog osiguranja na zadovoljavajućem nivou, makar jednakom onom koji je potreban za ratifikaciju Evropskog kodeksa socijalne sigurnosti;
- 3 da nastoje da postupno podignu sistem socijalnog osiguranja na viši nivo;
- 4 da preduzmu korake, zaključivanjem odgovarajućih bilateralnih i multilateralnih sporazuma, ili na drugi način, i zavisno od uslova postavljenih u takvim sporazumima, kako bi obezbedili:
 - a jednak tretman državljana drugih država ugovornica sa tretmanom sopstvenih državljana u pogledu prava na socijalno osiguranje, uključujući zadržavanje pogodnosti koje proističu iz zakonodavstva o socijalnom osiguranju, bez obzira na kretanja koje zaštićena lica mogu da preduzmu između teritorija strana ugovornica;

- b dodeljivanje, održavanje i nastavak prava iz socijalnog osiguranja takvim sredstvima kao što je akumulacija osiguranja ili perioda zaposlenosti koji su ostvareni prema zakonodavstvu svake od strana ugovornica.

Član 13 — Pravo na socijalnu i medicinsku pomoć

Da bi obezbedile efikasno ostvarivanje prava na socijalnu i medicinsku pomoć, strane ugovornice se obavezuju:

- 1 da obezbede da svaka osoba koja nema adekvatna sredstva i koja je onesposobljena da obezbedi takva sredstva sopstvenim naporima ili iz drugih izvora, naročito povlastice iz šeme socijalnog osiguranja, dobije adekvatnu pomoć i, u slučaju bolesti, pomoć koja joj je neophodna;
- 2 da obezbede da se osobama koje primaju takvu pomoć neće zbog toga umanjiti njihova politička ili socijalna prava;
- 3 da obezbede da svako može preko odgovarajuće javne ili privatne službe da dobije takve savete i ličnu pomoć koji su mu potrebni kako bi sprečio ili otklonio ili ublažio ličnu ili porodičnu oskudicu;
- 4 da primene odredbe navedene u stavovima 1, 2. i 3. ovog člana na ravnopravnoj osnovi prema svojim državljanima i državljanima drugih strana ugovornica koji su zakonito na toj teritoriji, u skladu sa svojim obavezama prema Evropskoj konvenciji o socijalnoj i medicinskoj pomoći, potpisanoj u Parizu 11. decembra 1953.

Član 14 — Pravo na beneficije iz službe socijalnog staranja

Da bi obezbedile efikasno ostvarivanje prava na beneficije iz socijalnog staranja, strane ugovornice obavezuju se:

- 1 da promovišu ili obezbede službe koje, metodama socijalnog rada, mogu da doprinesu socijalnom staranju i razvoju kako pojedinaca tako i grupa u zajednici, i njihovom prilagodjavanju socijalnoj sredini;
- 2 da podstiču učešće pojedinaca i dobrovoljnih ili drugih organizacija u uspostavljanju i održavanju takvih službi.

Član 15 — Pravo hendikepiranih lica na nezavisnost, socijalnu integraciju i učešće u životu zajednice

Da bi se obezbedilo delotvorno ostvarivanje prava hendikepiranih lica, bez obzira na uzrast ili prirodu nesposobnosti, na nezavisnost, socijalnu integraciju i učešće u životu zajednice, strane ugovornice posebno se obavezuju:

- 1 da preduzmu neophodne mere kako bi obezbedile hendikepiranim licima potrebno usmerenje, obrazovanje i profesionalnu obuku, u okviru redovnih mehanizama kada god je to moguće, ili, kada to nije moguće, pomoću specijalizovanih ustanova, javnih ili privatnih:
- 2 da unaprede pristup ovim licima zapošljavanju svim merama koje na neki način ohrabruju poslodavce da zaposle ili i dalje zapošljavaju hendikepirana lica u uobičajenoj radnoj sredini i da prilagode radne uslove potrebama hendikepiranih ili, kada tako nešto nije moguće zbog razloga onesposobljenosti, organizovanjem ili stvaranjem posebne vrste zapošljavanja prilagođene stepenu nesposobnosti. U određenim situacijama takve mere mogu obuhvatiti poseban raspored i dodatne službe.
- 3 da unaprede njihovu punu društvenu integraciju i učešće u životu zajednice posebno takvim merama, uključujući i tehničku pomoć, koje imaju za cilj da prevaziđu barijere sporazumevanja i pokretljivosti i da omoguće pristup transportu, stambenom smeštaju, kulturnim aktivnostima i razonodi.

Član 16 — Pravo porodice na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu

U cilju da obezbedi neophodne uslove za pun razvoj porodice, koja je osnovna jedinica društva, strane ugovornice obavezuju se da unapredjuju ekonomsku, pravnu i socijalnu zaštitu porodičnog života takvim sredstvima kao što su socijalne i porodične povlastice, poreske obaveze, obezbeđivanje porodičnog smeštaja, povlastice za novosklopljene brakove i druge odgovarajuće mere.

Član 17 — Pravo dece i omladine na socijalnu, zakonsku i ekonomsku zaštitu

U cilju da obezbede efikasno ostvarivanje prava dece i omladine da odrastaju u okruženju koje će podsticati pun razvoj njihove ličnosti i njihovih fizičkih i mentalnih mogućnosti, strane ugovornice, bilo direktno bilo u saradnji sa javnim i privatnim organizacijama, preduzimaju odgovarajuće i neophodne mere koje imaju za cilj:

- 1
 - a da osiguraju da deca i omladina, uzimajući u obzir prava i dužnosti njihovih roditelja uživaju brigu, pomoć i obrazovanje i obuku koja im je potrebna, posebno imajući na umu uspostavljanje i održavanje ustanova i službi koje su dovoljne i odgovaraju ostvarenju ovog cilja;
 - b da zaštite decu i omladinu od zapostavljanja, nasilja i iskorišćavanja;
 - c da obezbede zaštitu i posebnu pomoć države za decu i mlade koji su privremeno ili definitivno lišeni porodične podrške.
- 2 da obezbede deci i mladima besplatno osnovno i srednje obrazovanje, kao i da ohrabruju redovno pohađanje nastave.

Član 18 — Pravo na unosan posao na teritoriji druge strane ugovornice

U nameri da obezbede efikasno ostvarivanje prava na obavljanje unosnog posla na teritoriji bilo koje druge strane ugovornice, strane ugovornice se obavezuju:

- 1 da primene postojeće propise u liberalnom duhu,
- 2 da pojednostave postojeće formalnosti i da smanje ili ukinu sudske takse i druge troškove koje plaćaju strani radnici ili njihovi poslodavci,
- 3 da liberalizuju, individualno ili kolektivno, propise koji regulišu zapošljavanje stranih radnika,

i da priznaju:

- 4 pravo svojim državljanima da napuste zemlju i da se angažuju na unosnom poslu na teritoriji drugih strana ugovornica.

Član 19 — Pravo radnika migranata i njihovih porodica na zaštitu i pomoć

U cilju da obezbede efikasno ostvarivanje prava radnika migranata i njihovih porodica na zaštitu i pomoć na teritoriji bilo koje druge strane ugovornice, strane ugovornice obavezuju se:

- 1 da održe ili da se uvere u to da se održavaju adekvatne i besplatne službe za pomoć takvim radnicima, naročito u sticanju pravih informacija, i da preduzmu sve neophodne korake, u meri u kojoj to nacionalni zakoni i propisi dozvoljavju, protiv obmanjivačke propagande u vezi sa emigracijom i imigracijom;
- 2 da usvoje odgovarajuće mere u okviru svoje nadležnosti kako bi olakšali odlazak, put i prijem takvih radnika i njihovih porodica, i da omogućće, u okviru svoje jurisdikcije, odgovarajuće službe zdravstvene i medicinske zaštite i dobre higijenske uslove za vreme puta;
- 3 da unaprede, koliko je to moguće, saradnju izmedju socijalnih službi, javnih i privatnih, u zemljama emigracije i zemljama imigracije;
- 4 da obezbede za radnike koji zakonito borave na njihovim teritorijama u meri u kojoj su ta pitanja regulisana zakonom ili propisima ili su podložna kontroli organa upravnih vlasti, tretman koji nije nepovoljniji od onog koji njihovi državljani uživaju u pogledu:
 - a naknade i drugih uslova zapošljavanja i rada,
 - b članstva u sindikatima i uživanje povlastica kolektivnog pregovaranja,
 - c smeštaja

- 5 da obezbede za takve radnike, koji zakonito borave na njihovoj teritoriji, tretman koji neće biti nepovoljniji od onoga koji uživaju njihovi državljani u pogledu taksu za zapošljavanje, iznosa ili doprinosa koji se plaćaju za zaposlena lica;
- 6 da što više olakšaju spajanje porodice stranog radnika kome je dozvoljeno da se nastani na toj teritoriji;
- 7 da obezbede za radnike koji zakonito borave na njihovoj teritoriji tretman koji neće biti nepovoljniji od onoga koji uživaju njihovi državljani u pogledu pravnih postupaka koji se tiču pitanja navedenih u ovom članu;
- 8 da obezbede da radnici koji u skladu sa zakonom borave na njihovoj teritoriji ne budu izbačeni, sem ako ugrožavaju nacionalnu bezbednost ili se ogreše o javni interes ili moral;
- 9 da dozvole, u okviru pravnih ograničenja, transfer delova zarada i ušteta takvih radnika prema njihovoj želji;
- 10 da prošire zaštitu i pomoć predviđene ovim članom na migrante koji su samostalno zaposleni onoliko koliko su ove mere na njih mogu primeniti.
- 11 da unaprede ili olakšaju učenje nacionalnog jezika zemlje u kojoj se radnici nalaze, a kada ih ima više bar jednog jezika, radnicima migrantima i članovima njihovih porodica.
- 12 da unaprede ili olakšaju, koliko je to moguće u praksi, učenje maternjeg jezika radnika migranata za decu radnika migranata.

Član 20— Pravo na jednake mogućnosti i jednak tretman u pitanjima zapošljavanja i posla bez diskriminacije u odnosu na pol

U cilju obezbeđivanja delotvornog uživanja prava na jednake mogućnosti i jednak tretman u pitanjima zapošljavanja i posla bez diskriminacije u odnosu na pol, strane ugovornice preuzele su obavezu da priznajubo pravo za preduzmu odgovarajuće mere da osiguraju ili unaprede njegovu primenu u sledećim oblastima:

- a pristup zapošljavanju, zaštita od otpuštanja i ponovno uključivanje na posao;
- b profesionalno usmeravanje, obuka, prekvalifikacija i rehabilitacija;
- c uslovi zapošljavanja ili radni uslovi, uključujući i nadoknadu;
- d razvoj karijere koji podrazumeva i unapređenja.

Član 21 — Pravo na informisanje i konsultovanje

U cilju obezbeđivanja delotvornog uživanja prava radnika da budu informisani i konsultovani u okviru svojih preduzetništava, strane ugovornice su preuzele obavezu da usvoje ili podstaknu mere koje bi omogućile radnicima ili njihovim predstavnicima, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom ili praksom:

- a da budu informisani u redovnim intervalima ili u odgovarajućem trenutku i na sveobuhvatan način o ekonomskoj i finansijskoj situaciji u preduzetništvu koje ih zapošljava, podrazumevajući da davanje određenih informacija koje može uticati na samo preduzetništvo može da bude uskraćeno ili poverljivo, i
- b da budu pravovremeno konsultovani o predloženim odlukama koje bi mogle značajno uticati na interese radnika, posebno o onim odlukama koje bi mogle da imaju značajan uticaj na situaciju u pogledu zapošljavanja u preduzetništvu.

Član 22 — Pravo učešća u odlučivanju o radnim uslovima i radnoj sredini i njihovom poboljšavanju

Da bi se osiguralo delotvorno uživanje prava radnika da učestvuju u odlučivanju o radnim uslovima i radnoj sredini i njihovom poboljšavanju u okviru preduzetništva, strane ugovornice su preuzele obavezu da usvoje ili podstaknu mere koje bi omogućile radnicima ili njihovim predstavnicima da, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i praksom, doprinesu:

- a odlučivanju o radnim uslovima, organizaciji rada i radnoj sredini i njihovom poboljšavanju;
- b o zaštiti zdravlja i bezbednosti unutar preduzetništva;
- c organizaciji društvenih i društveno-kulturnih službi i pogodnosti u okviru preduzetništva;
- d nadzoru nad sprovođenjem regulative u ovim pitanjima.

Član 23 — Pravo starijih lica na društvenu zaštitu

Da bi se obezbedilo delotvorno uživanje prava starijih lica na društvenu zaštitu, strane ugovornice preuzimaju obavezu da usvoje ili podstaknu, bilo direktno ili u saradnji sa javnim i privatnim organizacijama, odgovarajuće mere koje imaju za cilj:

- da omoguće starijim licima da ostanu aktivni članovi društva koliko god je to moguće
 - a adekvatnim materijalnim sredstvima koja bi im omogućila da vode dostojanstven život i da igraju aktivnu ulogu u javnom, društvenom i kulturnom životu;
 - b obezbeđivanjem informacija o uslugama i pogodnostima koja su na raspolaganju starijim licima kao i o mogućnostima da ih koriste;
- da omoguće starijim licima da odaberu svoj način života i da vode nezavisan život u svom porodičnom okruženju koliko god to žele i mogu, tako što bi se
 - a obezbedio smeštaj u skladu sa njihovim potrebama i zdravstvenim stanjem ili da im pruže odgovarajuću podršku za adaptaciju njihovog stambenog smeštaja

- b obezbedila zdravstvena briga i pogodnosti koje su im potrebne;
- da garantuju starijim licima koja žive u ustanovama u kojima im se pruža odgovarajuća nega da, uz puno poštovanje njihove privatnosti, učestvuju u donošenju odluka koje se tiču životnih uslova u tim ustanovama.

Član 24 — Pravo na zaštitu u slučajevima okončanja zaposlenja

Da bi se osiguralo delotvorno uživanje prava radnika na zaštitu u slučajevima okončanja zaposlenja, strane ugovornice se obavezuju da priznaju:

- a pravo svih radnika da im se zaposlenje ne okonča bez valjanih razloga koji bi se odnosili na njihove sposobnosti ili ponašanje ili zasnivali na operativnim zahtevima preduzetništva, ustrojstva ili službe.
- b pravo radnika čije je zaposlenje okončano bez odgovarajućeg razloga na adekvatnu nadoknadu ili odgovarajuću pomoć.

U ovom cilju strane ugovornice se obavezuju da osiguraju da radnici koji smatraju da je njihovo zaposlenje okončano bez valjanog razloga imaju pravo na žalbu nezavisnom telu.

Član 25 — Pravo radnika na zaštitu njihovih potraživanja u slučaju nesolventnosti poslodavca

Da bi se obezbedilo delotvorno uživanje prava radnika na zaštitu njihovih potraživanja u slučaju nesolventnosti njihovog poslodavca, strane ugovornice preuzimaju obavezu da potraživanja radnika koja proizlaze iz ugovora o zaposlenju ili odnosa zaposlenja, budu zajemčena odgovarajućom ustanovom ili nekim drugim efikasnim oblikom garancije.

Član 26 — Pravo na dostojanstvo na poslu

Kako bi se osiguralo delotvorno uživanje prava svih radnika na zaštitu njihovog dostojanstva na poslu, strane ugovornice preuzimaju obavezu da, u konsultacijama sa organizacijama poslodavaca i radnika:

- 1 unaprede svest, informisanost i da sprečavaju seksualno zlostavljanje na radnom mestu ili u vezi sa poslom i da preuzmu sve odgovarajuće mere kako bi zaštitile radnike od takvog ponašanja;
- 2 unaprede svest, informisanost i da sprečavaju takvo ponašanje koje je za osudu ili je izrazito negativno i ofanzivno protiv pojedinog radnika na radnom mestu ili u vezi sa poslom kao i da preuzmu sve mere da zaštite radnike od takvog ponašanja.

Član 27 — Pravo radnika koji imaju odgovornost prema članovima svoje porodice na podjednake mogućnosti i jednak tretman

Kako bi se osiguralo delotvorno uživanje prava na jednakost u mogućnostima i tretmanu zaposlenih muškaraca i žena koji imaju odgovornosti prema članovima porodice i između takvih i drugih radnika, strane ugovornice se obavezuju:

- 1 da preuzmu odgovarajuće mere:
 - a da osposobe radnike koji imaju odgovornost prema članovima porodice da se zaposle i očuvaju posao, kao i da se ponovo zaposle posle odsustva do kojeg je došlo zbog odgovornosti, uključujući i mere u oblasti profesionalnog usmerenja i obuke;
 - b da uzmu u obzir njihove potrebe u smislu uslova zapošljenja i socijalnog osiguranja;
 - c da razviju ili da unaprede službe, javne ili privatne, posebno u domenu čuvanja dece ili drugih oblika dečje zaštite;
- 2 da obezbede mogućnost za bilo kog roditelja da dobije odsustvo tokom kojeg bi se starao o detetu, čija bi se dužina i uslovi određivali u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom, kolektivnim sporazumima ili praksom;
- 3 da obezbedi da porodične odgovornosti ne mogu, kao takve, predstavljati valjan razlog okončanja zaposlenja.

Član 28 — Pravo radničkih predstavnika na zaštitu u okviru preduzetništva i na pogodnosti koje su im dodeljene

Kako bi se obezbedilo delotvorno uživanje prava radničkih predstavnika da obavljaju svoje funkcije, strane ugovornice su se obavezale da obezbede da u preduzetništvu:

- a oni uživaju efikasnu zaštitu od akata koji su protiv njih usmereni, kao što je otpuštanje samo zbog toga što imaju status radničkih predstavnika u okviru preduzetništva;
- b dobiju takve odgovarajuće pogodnosti kako bi im se omogućilo da sprovedu svoje funkcije brzo i efikasno, pri čemu bi se vodilo računa o industrijskim odnosima zemlje i potrebama, veličini i kapacitetima dotičnog preduzetništva.

Član 29 — Pravo na informisanje i konsultacije u slučajevima kolektivnog otpuštanja

Da bi se osiguralo delotvorno uživanje prava radnika da budu obavešteni i konsultovani u situacijama kolektivnog otpuštanja, strane ugovornice su preuzele obavezu da osiguraju da poslodavci obaveste i konsultuju radničke predstavnike, blagovremeno i pre nego što dođe do kolektivnog otpuštanja, o načinima i sredstvima da se izbegne kolektivno otpuštanje ili da se ograniči njegovo izbijanje i ublaže njegove posledice, tako što bi se, na primer, pribeglo

odgovarajućim socijalnim merama koje bi imale za cilj da posebno olakšaju raspoređivanje određenih radnika.

Član 30 — Pravo radnika na zaštitu od siromaštva ili isključenja iz društva

Kako bi se obezbedilo delotvorno uživanje prava na zaštitu od siromaštva i isključenja iz društva, strane se obavezuju:

- a da preduzmu mere, u širem okviru sveobuhvatnog i usklađenog pristupa kako bi se unapredio delotvoran pristup licima koja žive ili su na granici da žive u okolnostima društvenog isključenja ili siromaštva, kao i njihovih porodica na, posebno, zapošljavanje, smeštaj, obuku, obrazovanje, kulturu i socijalnu i medicinsku pomoć;
- b da nadgledaju ove mere kako bi ih po potrebi prilagodile.

Član 31 — Pravo na stan

Kako bi se osiguralo delotvorno uživanje prava na stan, strane ugovornice preuzimaju mere koje imaju za cilj:

- 1 unapređivanje pristupa stambenom smeštaju odgovarajućeg standarda,
- 2 sprečavanje ili umanjivanje pojave beskućnika, kako bi se ona postepeno uklonila;
- 3 da učini da cene stambenog smeštaja budu dostupne onima koji nemaju dovoljno sredstava.

Deo III

Član A — Obaveze

- 1 Uzimajući u obzir član B, svaka od strana ugovornica se obavezala:
 - a da smatra deo I ove Povelje kao deklaraciju ciljeva čijem će ostvarenju težiti svim odgovarajućim sredstvima, kako je rečeno u uvodnom stavu ovog dela;
 - b da se obavežu na poštovanje makar šest od sledećih devet članova Dela II ove Povelje - članovi 1,5,6,7,12,13,16,19 i 20.
 - c da se obavežu na poštovanje još jednog broja članova ili numerisanih stavova dela II Povelje koji može sama da odabere, pod uslovom da ukupni broj članova ili numerisanih stavova na koje se obaveže nije manji od šesnaest članova ili šezdeset tri numerisana stava.
- 2 Članovi i stavovi koji su odabrani u skladu sa podstavovima b i c stava 1 ovog člana biće dostavljeni Generalnom sekretaru Saveta Evrope u vreme deponovanja instrumenta ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja.

- 3 Svaka strana može, u nekom kasnijem trenutku, izjaviti notom koju uputi Generalnom sekretaru da se obavezuje na poštovanje bilo kojih drugih članovia ili numerisanih stavovia Dela II koje još nije prihvatila u skladu sa uslovima stava 1 ovog člana. Ove naknadno preuzete obaveze smatraće se integralnim delom ratifikacije, pristanka ili prihvatanja i proizvođiće iste efekte od prvog dana meseca pošto istekne ceo mesec dana od datuma takve notifikacije.
- 4 Svaka strana će održavati sistem inspekcije rada koji odgovara nacionalnim uslovima.

Član B — Veze sa Evropskom socijalnom poveljom i Dodatnim protokolom iz 1988

- 1 Nijedna strana ugovornica Evropske socijalne povelje ili Dodatnog protokola od 5. maja 1988 ne može ratifikovati, pristupiti ili prihvatiti ovu Povelju a da se ne obaveže na poštovanje makar onih odredaba koje korespondiraju sa odredbama Evropske socijalne povelje i, kada to odgovara, Dodatnog protokola na koje se obavezala.
- 2 Prihvatanje obaveza na osnovu bilo koje odredbe ove Povelje će, od datuma stupanja na snagu ovih obaveza za dotičnu stranu ugovornicu, uticati na to da prestane primena odgovarajućih odredaba Evropske socijalne povelje i, kada to odgovara, Dodatnog protokola u odnosu na dotičnu stranu ugovornicu, u sučaju kada se ona obavezala na poštovanje jednog ili oba ova instrumenta.

Deo IV

Član C — Nadzor nad primenom obaveza sadržanih u ovoj Povelji

Primena pravnih obaveza sadržanih u ovoj Povelji obavljaće se prema istoj proceduri kao i u slučaju Evropske socijalne povelje.

Član D — Kolektivne tužbe

- 1 Odredbe Dodatnog protokola uz Evropsku socijalnu povelju koje predviđaju sistem kolektivnih tužbi primenjivaće se na obaveze date ovom Poveljom na države koje su ratifikovale pomenuti Protokol.
- 2 Svaka država koja nije prihvatila Dodatni protokol uz Evropsku socijalnu povelju koji predviđa sistem kolektivnih tužbi, može, u trenutku kada deponuje instrumente ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja ove Povelje, ili u bilo kom drugom kasnijem trenutku, izjaviti posebnom notom koju uputi Generalnom sekretaru Saveta Evrope da prihvata nadzor nad poštovanjem obaveza sadržanih u ovoj Povelji u skladu sa procedurom koju predviđa pomenuti Protokol.

Deo V

Član E — Nediskriminacija

Uživanje prava predviđenih ovom Poveljom biće obezbeđeno bez ikakve diskriminacije na osnovu rase, boje, pola, jezika, vere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porekla, zdravlja, pripadnosti nacionalnoj manjini, rođenju ili drugom statusu.

Član F — Derogiranje u vreme rata ili javne opasnosti

- 1 U vreme rata ili druge javne opasnosti koja ugrožava život nacije, bilo koja strana ugovornica može da preduzme mere koje derogiraju njene obaveze prema ovoj Povelji do obima koji je striktno određen okolnostima date situacije, pod uslovom da takve mere nisu nesaglasne sa njenim drugim obavezama prema međunarodnom pravu.
- 2 Svaka strana ugovornica koja je koristila pravo derogacije će, u razumnom roku, redovno informisati Generalnog sekretara o merama koje je preduzela i o razlozima zašto ih je preduzela. Ona će, takođe, obavestiti Generalnog sekretara kada takve mere prestanu da budu na snazi i kada odredbe Povelje koje je prihvatila ponovo počnu da se primenjuju.

Član G — Ograničenja

- 1 Kada se prava i principi navedeni u delu i efikasno ostvaruju, a njihovo efikasno ostvarivanje je predviđeno u delu II, oni neće biti podložni nikakvim ograničenjima ili ograničenjima koji nisu predviđena u tim delovima, osim onih koja su predviđena zakonom i neophodna u demokratskom društvu radi zaštite prava i sloboda drugih ili radi zaštite javnog interesa, nacionalne bezbednosti, javnog zdravlja, ili morala.
- 2 Ograničenja koja su dopustiva prema ovoj Povelji u odnosu na prava i obaveze sadržane u njoj neće se primenjivati ni u jednu drugu svrhu, osim one radi koje su predviđena.

Član H — Odnosi između Povelje i unutrašnjeg prava ili međunarodnih sporazuma

Odredbe ove Povelje neće dovoditi u pitanje unutrašnje pravo ili bilo koji bilateralni ili multilateralni ugovor, konvenciju ili sporazum koji su već na snazi, ili mogu stupiti na snagu, a pružaju povoljniji tretman zaštićenim osobama.

Član I — Sprovođenje u život preuzetih obaveza

- 1 Bez dovođenja u pitanje metoda primene predviđenih ovim članovima, relevantne odredbe članova od 1. do 31. Dela II ove Povelje sprovodiće se u život:
 - a zakonima ili propisima

- b sporazumima između poslodavaca ili organizacija poslodavaca sa radničkim organizacijama,
 - c kombinacijom ova dva metoda,
 - d ostalim odgovarajućim metodama.
- 2 Smatraće se da je poštovanje obaveza koje proizilaze iz odredaba stavova 1,2,3,4,5 i 7 člana 2, stavova 4,6 i 7 člana 7, stavova 1,2,3 i 5 člana 10 i članova 21 i 22 dela ove Povelje delotvorno ukoliko se ove odredbe primenjuju u skladu sa stavom 1 ovog člana na veliku većinu dotičnih radnika.

Član J — Amandmani

- 1 Svaki amandman na delove I i II ove Povelje koji ima za cilj proširenje prava zajemčenih ovom Poveljom kao i bilo koji amandman na delove od III do VI , koji predlože strana ugovornica ili Vladin komitet, biće prosleđen Generalnom sekretaru Saveta Evrope, koji će ga proslediti dalje članicama Povelje.
- 2 Svaki amandman predložen u skladu sa odredbama prethodnog stava ispitaće Vladin komitet i podneće usvojeni tekst Komitetu ministara na usvajanje posle konsultacija sa Parlamentarnom skupštinom. Pošto ga prihvati Komitet ministara, ovaj tekst će biti prosleđen stranama ugovornicama na usvajanje.
- 3 Svaki amandman na delove I i II ove Povelje stupiće na snagu, u odnosu na one strane koje su ga prihvatile, prvog dana u mesecu posle isteka perioda od mesec dana posle datuma kada su tri strane ugovornice obavestile Generalnog sekretara da su ga prihvatile.
- U odnosu na bilo koju stranu koja ga kasnije prihvati, amandman će stupiti na snagu prvog dana u mesecu pošto je istekao period od mesec dana od datuma kada je ta strana obavestila Generalnog sekretara o svom pristanku.
- 4 Bilo koji amandman na delove od III do VI ove Povelje stupiće na snagu prvog dana meseca pošto protekne period od mesec dana od datuma kada su sve države obavestile Generalnog sekretara da ga prihvataju.

Deo VI

Član K — Potpis, ratifikacija i stupanje na snagu

- 1 Ova Povelja biće otvorena za potpis državama članicama Saveta Evrope. Može biti ratifikovana, prihvaćena ili odobrena. Instrumenti ratifikacije, prihvatanja ili odobravanja biće deponovani kod Generalnog sekretara Saveta Evrope.

- 2 Ova Povelja će stupiti na snagu prvog dana meseca pošto istekne period od mesec dana posle datuma kada tri države članice Saveta Evrope izraze svoj pristanak da se obavežu Poveljom u skladu sa prethodnim stavom.
- 3 U pogledu svake države članice koja kasnije izjavi svoju spremnost da se obaveže na poštovanje Povelje, ona će stupiti na snagu prvog dana meseca posle isteka perioda od mesec dana posle datuma deponovanja njenih instrumenata ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja.

Član L — Teritorijalna primena

- 1 Ova Povelja primenjivaće se na matičnu teritoriju svake strane ugovornice. Svaka potpisnica može, u vreme potpisivanja ili deponovanja instrumenata ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja, da deklaracijom upućenom Generalnom sekretaru Saveta Evrope odredi teritoriju koju će smatrati svojom matičnom teritorijom za ovu svrhu.
- 2 Svaka strana ugovornica može, u vreme potpisivanja ili deponovanja instrumenata ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja ove Povelje, ili u bilo kom kasnijem trenutku, da putem notifikacije upućene Generalnom sekretaru Saveta Evrope izjavi da će se Povelja proširiti u celini ili delimično na teritoriju koja nije matična ili na teritorije koje se određene navedenom deklaracijom za čije je međunarodne odnose ona odgovorna ili za koje preuzima međunarodnu odgovornost. Ona će u deklaraciji odrediti članove ili stavove dela II Povelje koje prihvata kao obavezujuće u pogledu teritorija navedenih u deklaraciji.
- 3 Povelja će se proširiti na teritoriju ili teritorije navedene u gorepomenutoj deklaraciji počev od prvog dana meseca posle isteka perioda od mesec dana od datuma kada je Generalni sekretar primio notifikaciju takve deklaracije.
- 4 Svaka strana ugovornica može kasnije izjaviti notifikacijom upućenom Generalnom sekretaru Saveta Evrope da u pogledu jedne ili više teritorija na koje je Povelja proširena u skladu sa stavom 2 ovog člana, ona prihvata kao obavezujuće sve članove ili numerisane stavove koje još nije prihvatila u pogledu te teritorije ili tih teritorija. Takve obaveze date naknadno smatraće se integralnim delom originalne deklaracije u pogledu teritorije o kojoj je reč, i imaće isti efekat od prvog dana meseca posle isteka perioda od mesec dana posle datuma notifikacije Generalnom sekretaru.

Član M — Otkazivanje

- 1 Svaka strana ugovornica može otkazati Povelju tek na kraju petogodišnjeg perioda od datuma kada je Povelja za nju stupila na snagu, ili na kraju svakog narednog perioda od dve godine i, u svakom slučaju, šest meseci posle obaveštenja Generalnog sekretar Saveta Evrope, a on će o tome obavestiti druge strane ugovornice.
- 2 Svaka strana ugovornica može u skladu sa odredbama navedenim u prethodnim stavovima da otkáže svaki član ili stav dela II ove Povelje koji je usvojila, pod uslovom da broj članova ili stavova koji obavezuju stranu ugovornicu nikada nije

manji od šesnaest u prethodnom i šezdeset tri u potonjem slučaju, kao i da će ovaj broj članova ili stavova i dalje podrazumevati članove koje je strana ugovornica odabrala među onima koji su posebno pomenuti u članu A, stav 1, podstav (b).

- 3 Svaka strana ugovornica može da otkáže postojeću Povelju ili bilo koji od njenih članova ili stavova iz Dela II Povelje, pod uslovima navedenim u stavu 1 ovog člana u pogledu bilo koje teritorije na koju je pomenuta Povelja primenjiva deklaracijom koja je data u skladu sa stavom 2 člana L.

Član N — Dodatak

Dodatak ovoj Povelji biće njen integralni deo.

Član O — Notifikacije

Generalni sekretar Saveta Evrope obavestiće države članice Saveta Evrope i Generalnog direktora Međunarodne organizacije rada o:

- a svakom potpisu,
- b svakom deponovanju instrumenata ratifikacije, pristupanja ili prihvatanja
- c svakom datumu stupanja na snagu ove Povelje u skladu sa članom K
- d svakoj deklaraciji datoju u primeni članova A, stavova 2 i 3, D, stavova 1 i 2, F, stava 2 i L stavova 1,2,3 i 4.
- e svakom amandmanu u skladu sa članom J
- f svakom otkazivanju u skladu sa članom M
- g svakom drugom aktu, notifikaciji ili dopisu u vezi sa ovom Poveljom.

Kao svedoci, dolepotpisani, propisno ovlašćeni predstavnici, potpisali su ovu izmenjenu Povelju.

Sačinjeno u Strazburu, 3. maja 1996. godine na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu su oba teksta podjednako verodostojna, u jednom primerku koji će biti deponovan u arhiv Saveta Evrope. Generalni sekretar će dostaviti overenu kopiju svakoj državi članici Saveta Evrope i Generalnom direktoru Međunarodne organizacije rada.

Dodatak izmenjenoj Evropskoj socijalnoj povelji

Obim izmenjene Evropske socijalne povelje u pogledu zaštićenih lica

- 1 Ne dovodeći u pitanje član 12, stav 4 i član 13, stav 4, osobe koje štite članovi od 1 do 17 i od 20 do 31 podrazumevaju i strance samo dok su državljani drugih država članica koji imaju zakonitu dozvolu boravka ili redovan radni odnos u okviru teritorije dotične države, podrazumevajući da bi ove članove trebalo tumačiti u svetlu odredaba članova 18 i 19.

Ovo tumačenje neće ograničiti primenu sličnih odredaba od strane država ugovornica i na dru ga lica.
- 2 Svaka strana će dodeliti licima koja imaju položaj izbeglica prema Konvenciji o statusu izbeglica koja je potpisana 28.jula 1951. godine u Ženevi i Protokolu od 31. januara 1967. godine i zakonito borave na njenoj teritoriji najpovlašćeniji mogući tretman, a u svakom slučaju ne slabiji od položaja u skladu sa obavezama koje su prihvatile države članice pomenute Konvencije i u skladu sa svim ostalim međunarodnim instrumentima koji se primenjuju na ove izbeglice.
- 3 Svaka strana će dodeliti licima bez državljanstva u smislu Konvencije o statusu lica bez državljanstva, sačinjene u Njujorku 28. septembra 1954. godine, i koji zakonito borave na njenoj teritoriji, najpovoljniji mogući tretman, a u svakom slučaju ne manje povoljan od tretmana u skladu sa obavezama koje su strane prihvatile u skladu sa pomenutim instrumentom i ostalim međunarodnim instrumentima koji se primenjuju na lica bez državljanstva.

Deo I, stav 18 i Deo II, član 18, stav 1

Smatra se da se ove odredbe ne odnose na pitanje ulaska na teritorije strana ugovornica i da ne dovode u pitanje odredbe Evropske konvencije o nastanjivanju koja je potpisana u Parizu 13. decembra 1955. godine.

Deo II

Član 1, stav 2

Ova odredba neće biti tumačena kao zabrana ili ovlašćenje bilo kakve bezbednosne sindikalne klauzule ili prakse.

Član 2, stav 6

Strane mogu osigurati da ove odredbe neće biti primenjivane:

- a na radnike koji imaju ugovorni odnos ili odnos zaposlenja čija ukupna dužina ne prelazi jedan mesec i/ili sa radnom nedeljom koja nije duža od osam časova.
- b kada je ugovor ili odnos zaposlenja uzročne ili specifične prirode ukoliko je, u ovim slučajevima neprimenjivanje opravdano objektivnim razlozima.

Član 3, stav 4

Smatra se da će se, radi ispunjenja ovih odredaba, funkcije, organizacija i uslovi ovih usluga utvrđivati nacionalnim zakonima i propisima, kolektivnim porazumima ili na druge načine koji odgovaraju nacionalnim uslovima.

Član 4, stav 4

Smatra se da ova odredba neće zabraniti hitno otpuštanje u slučaju ozbiljnih prekršaja.

Član 4, paragraf 5

Smatra se da strana ugovornica ispunjava obaveze koje podrazumeva ovaj stav ukoliko se ne dozvoljava da velika većina radnika trpi smanjenje plata na osnovu zakona ili kolektivnog ugovora ili samovoljne ocene, uz izuzetak onih lica koja nisu pokrivena ovom odredbom

Član 6, stav 4

Smatra se da svaka strana ugovornica može, koliko se to na nju odnosi, da reguliše uživanje prava na štrajk zakonom, pod uslovom da bilo koje drugo ograničenje dotičnog prava može da bude opravdano u skladu sa uslovima koje predviđa član G.

Član 7, stav 2

Ova odredba ne sprečava strane ugovornice da u svom zakonodavstvu predvide da mlade osobe koje još nisu dosegle minimalni predviđeni uzrast mogu obavljati rad samo ukoliko je takav rad apsolutno neophodan za njihovu profesionalnu obuku i kada se taj rad sprovodi u skladu sa uslovima koje su propisale nadležne vlasti a kada su preuzete mere da se zaštite zdravlje i bezbednost ovih mladih osoba.

Član 7, stav 8

Smatra se da strana ugovornica ispunjava obavezu predviđenu ovim stavom ukoliko ispunjava duh ove obaveze tako što će zakonom predvideti da velika većina osoba mlađih od osamnaest godina neće biti angažovana na noćnom radu.

Član 8, stav 2

Ova odredba neće biti tumačena kao da uspostavlja apsolutnu zabranu. Izuzeci su mogući, na primer, u sledećim slučajevima:

- a ako je zaposlena žena kriva za nepravilnosti koje opravdavaju prestanak zaposlenja
- b ako je dotično preduzetništvo prestalo da postoji
- c ako je istekao period koji je predviđen ugovorom o zaposlenju.

Član 12, stav 4

Reči “zavisno od uslova postavljenih takvim sporazumima” u uvodu ovog stava upotrebljene su da podrazumevaju da se između ostalog, u pogledu pogodnosti koje su dostupne nezavisno od doprinosa od osiguranja, strana ugovornica može zahtevati okončanje propisanog vremena boravka pre nego što se dodele takve pogodnosti državljanima drugih strana.

Član 13, stav 4

Vlade koje nisu članice Evropske konvencije o socijalnoj i medicinskoj pomoći mogu ratifikovati Povelju u odnosu na ovaj stav ako obezbede državljanima drugih strana tretman koji je u skladu sa odredbama pomenute Konvencije.

Član 16

Smatra se da zaštita predviđena ovom odredbom podrazumeva porodice sa jednim roditeljem.

Član 17

Smatra se da ova odredba štiti sve osobe mlađe od osamnaest godina, osim ako se, prema zakonu koji se primenjuje na decu većina ostvaruje ranije, ne dovodeći u pitanje ostale posebne odredbe Povelje, posebno član 7.

Ovo ne podrazumeva obavezu da se obezbedi obavezno obrazovanje do gorepomenutog uzrasta.

Član 19, stav 6

Radi primene ove odredbe, podrazumeva se da izraz “porodica stranog radnika” obuhvata makar bračnog druga i decu koja nisu u braku, sve dok se smatraju maloletnicima u državi u kojoj su i dok zavise od radnika migranata.

Član 20

- 1 Smatra se da pitanja socijalnog osiguranja, kao i druge odredbe koje se odnose na doprinose u slučaju nezaposlenosti, starosti i opstanka, mogu da budu isključene iz obima ovog člana.
- 2 Odredbe koje se odnose na zaštitu žena, posebno u pogledu trudnoće, porođaja i perioda posle rođenja deteta, neće se smatrati diskriminacijom o kojoj se govori u ovom članu.
- 3 Ovaj član neće sprečiti usvajanje posebnih mera koje imaju za cilj uklanjanje de facto nejednakosti.
- 4 Posao koji se, zbog svoje prirode ili konteksta u kojem se sprovodi, može poveriti samo osobi određenog pola, može biti isključen iz obima ovog člana ili nekih njegovih odredaba. Ova odredba se ne može tumačiti kao zahtev državama da u svoje zakone ili propise unesu listu poslova koji, zbog svoje prirode ili konteksta u kojem se sprovode, mogu biti rezervisani za osobe određenog pola.

Članovi 21 i 22

- 1 Radi primene ovih članova izraz “radnički predstavnici” označava lica koja kao takve priznaju nacionalno zakonodavstvo ili praksa.
- 2 Izraz “nacionalno zakonodavstvo ili praksa” obuhvata, prema konkretnoj prilici, pored zakona i propisa, kolektivne sporazume, ostale sporazume između poslodavaca i radnika, običaje, kao i relevantnu sudsku praksu.
- 3 Radi primene ovih članova izraz “preduzetništvo” podrazumeva skup raznih komponenti, sa ili bez pravne ličnosti, koje proizvode dobra ili usluge radi finansijske dobiti i sa sposobnošću da odrede sopstvenu tržišnu politiku.
- 4 Smatra se da verske ustanove i njihove institucije mogu da budu isključene iz primene ovih članova, čak i ako se prihvati da su ove ustanove “preduzetništva” u okviru značenja predviđenog stavom 3. Organizacije koje sprovode aktivnosti koje su inspirisane određenim idealima ili rukovođene određenim moralnim konceptima, idealima ili konceptima koji su zaštićeni nacionalnim zakonodavstvom, mogu se isključiti iz primene ovih članova do stepena potrebnog da se zaštiti orijentacija preduzetništva.
- 5 Ukoliko se u državi prava sadržana u ovim članovima uživaju u različitim organizacijama i preduzetništvima, smatra se da dotična država ispunjava obaveze koje proizilaze iz ovih odredaba.
- 6 Strane mogu da isključe iz obima primene ovih članova ona preduzetništva koja zapošljavaju manje od određenog broja radnika, što se određuje nacionalnim zakonima ili praksom.

Član 22

- 1 Ova odredba ne pogađa ni ovlašćenja ni obaveze država u pogledu usvajanja zdravstvenih ili bezbednosnih propisa na radnom mestu, niti ovlašćenja ili odgovornosti tela koja se bave nadzorom nad njihovom primenom.
- 2 Izraz “društvene i društveno-kulturne službe i pogodnosti” podrazumeva da se odnosi na društvene i društveno-kulturne pogodnosti za radnike koje obezbeđuju neka preduzetništva kao što su socijalna pomoć, sportski tereni, prostorije za majke s decom, biblioteke, dečji kampovi za odmor i drugo.

Član 23, stav 1

Da bi se primenio ovaj stav, izraz “dok god je moguće” odnosi se na fizičke, psihičke i intelektualne kapacitete starijih lica.

Član 24

- 1 Smatra se da za potrebe ovog člana izraz “okončanje zaposlenja” ili “okončano” znači okončanje zaposlenja na inicijativu poslodavca.
- 2 Smatra se da ovaj član pokriva sve radnike, ali da Strane mogu da isključe deo ili celokupnu zaštitu sledećih kategorija zaposlenih lica:
 - a radnike koji su angažovani ugovorom o zaposlenju na određen period ili za određeni zadatak
 - b radnike koji prolaze kroz probni rad ili kvalifikacioni period zaposlenja, pod uslovom da je ovo određeno unapred i na razuman rok trajanja.
 - c radnike koji su angažovani za poseban zadatak ili na kraći period
- 3 Radi primene ovog člana, sledeći razlozi neče predstavljati valjane osnove za okončanje zaposlenja
 - a članstvo u sindikatu ili sindikalne aktivnosti van radnog vremena ili, uz pristanak poslodavca, u radno vreme
 - b traženje službe, ako se deluje ili se delovalo u svojstvu radničkog predstavnika
 - c podnošenje žalbe ili učešće u postupku protiv poslodavca u kojem se navode kršenja propisa ili obraćanje nadležnim upravnim vlastima,
 - d rasa, boja, pol, bračni status, porodične odgovornosti, trudnoća, vera, političko mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo,
 - e roditeljsko odsustvo,

f privremeno odsustvo sa posla usled bolesti ili povrede.

- 4 Smatra se da će nadoknada ili druga adekvatna pomoć u slučaju okončanja zaposlenja bez valjanih razloga biti određena nacionalnim zakonima ili propisima, kolektivnim sporazumima ili na drugi način koji odgovara nacionalnim uslovima.

Član 25

- 1 Smatra se da kompetentne nacionalne vlasti mogu, posle konsultacija sa organizacijama poslodavaca i radnika, isključiti određene kategorije radnika iz zaštite koju obezbeđuje ovaj član zbog posebne prirode odnosa zaposlenja.
- 2 Smatra se da definiciju izraza “nesolventnost” mora da odredi nacionalni zakon ili praksa.
- 3 Radnička potraživanja o kojima govori ova odredba mogu barem da uključe:
- a radnička potraživanja plata koje se odnose na propisani period, koji ne sme da bude kraći od tri meseca prema sistemu privilegija niti od osam nedelja prema garantovanom sistemu, pre nesolventnosti ili okončanja zaposlenja;
 - b radničko potraživanje za plaćene praznične dane, koje je rezultat rada obavljenog tokom godine u kojoj je došlo do nesolventnosti ili okončanja zaposlenja
 - c radnička potraživanja u odnosu na iznose u pogledu drugih tipova plaćenog odsustva koje se odnosi na određeni period, koji neće biti kraći od tri meseca prema sistemu privilegija niti kraći od šest nedelja prema garantovanom sistemu, pre insolventnosti ili okončanja zaposlenja.
- 4 Nacionalni zakoni ili propisi mogu da ograniče zaštitu radničkih potraživanja na propisani iznos, koji će biti na društveno prihvatljivom nivou.

Član 26

Smatra se da ovaj član ne zahteva usvajanje novih zakona.

Smatra se da stav 2 ne pokriva seksualno zlostavljanje.

Član 27

Smatra se da se ovaj član primenjuje na muškarce i žene koji imaju porodične odgovornosti prema svojoj izdržavanoj deci, kao i prema drugim članovima porodice kojima je očigledno potrebna njihova briga ili podrška, kada su takve odgovornosti ograničene njihovim sposobnostima da pripreme, otpočnu ili unaprede ekonomsku aktivnost ili učestvuju u njoj. Izraz, “izdržavana deca” ili “ostali članovi njihovih neposrednih porodica kojima je očigledno potrebna njihova briga ili podrška” podrazumeva lica koja kao takva definiše nacionalno zakonodavstvo dotične države.

Članovi 28 i 29

Da bi se primenio ovaj član, izraz “radnički predstavnici” označava lica koja su kao takva priznata u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom ili praksom.

Deo III

Smatra se da Povelja sadrži pravne obaveze međunarodnog karaktera , čije je sprovođenje u život pod isključivim nadzorom predviđenim delom IV.

Član A, stav 1

Smatra se da numerisani stavovi mogu da obuhvate članove koji se sastoje od samo jednog stava.

Član B, stav 2

U cilju sprovođenja u život stava 2 člana B, odredbe izmenjene Povelje korespondiraju s odredbama Povelje sa istim brojem stava i člana uz izuzetak:

- a člana 3, stav 2 izmenjene Povelje koji korespondira sa članom 3, stavovima 1 i 3 Povelje.
- b člana 3, stava 3 izmenjene Povelje koji korespondira sa članom 3, stavovima 2 i 3 Povelje,
- c člana 10, stav 5 izmenjene Povelje koji korespondira sa članom 10, stav 4 Povelje
- d člana 17, stav 1 izmenjene Povelje, koji korespondira sa članom 17 Povelje.

Deo V

Član E

Diferencirani tretman koji se zasniva na objektivnom i razumnom opravdanju neće se smatrati diskriminatorским.

Član F

Izraz “u vreme rata ili druge javne opasnosti” podrazumevače i pretnju miru.

Član I

Smatra se da se radnici koji su isključeni u skladu sa dodatkom članovima 21 i 22, ne uzimaju u obzir prilikom određivanja broja dotičnih radnika.

Član J

Izraz “amandman” biće proširen tako da pokrije dodatak novih članova Povelje.